

Implementacija kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi

Bubek, Ksenija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:176104>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ksenija Bubek

**IMPLEMENTACIJA KAJKAVSKOG NARJEČJA U
ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD S DJECOM PREDŠKOLSKE
DOBI**

Diplomski rad

Čakovec, travanj, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ksenija Bubek

**IMPLEMENTACIJA KAJKAVSKOG NARJEČJA U
ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD S DJECOM PREDŠKOLSKE
DOBI**

Diplomski rad

Mentor rada:
prof.dr.sc. Đuro Blažeka

Čakovec, travanj, 2023.

ZAHVALA

Veliko hvala mentoru, prof.dr.sc. Đuri Blažeki na suradnji, pomoći i podršci tijekom pisanja ovog diplomskog rada.

Također se zahvaljujem i svojoj obitelji na velikoj potpori i strpljenju.

Najboljoj prijateljici Jasmini i ostalim dobrim prijateljicama hvala za oslonac, motivaciju i podršku.

SAŽETAK

U ovom se radu polazi od teme koja je implementacija kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi. U teorijskom dijelu govori se o kajkavskom narječju, zakonskim smjernicama o upotrebi narječja u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (u daljnjem tekstu ustanove za RPOO). Nadalje se govori općenito o jeziku, govoru i komunikaciji. Da bi odgojitelj kao temeljni moderator odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolske dobi implementirao i koristio kajkavsko narječje u svom odgojno-obrazovnom radu važno je da bude dobro obrazovan i razumije razvoj govora kod djece. Također je važno da poznaje i uzima u obzir čimbenike koji utječu na razvoj govora kod djece te čimbenike koji utječu na razvoj samog jezika. Treba biti svjestan važnosti poticajnog okruženja, igara i aktivnosti koje su u funkciji jezičnog odgojno-obrazovnog procesa te bogaćenja rječnika.

U istraživačkom djelu rada htjelo se utvrditi utječu li sustavne i planirane aktivnosti na kajkavskom narječju na prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje kajkavskih riječi kod djece predškolske dobi, a samim time i na bogaćenje kajkavskog rječnika.

Ključne riječi: kajkavsko narječje, implementacija, predškolska djeca, odgojitelj, istraživanje

SUMMARY

The starting point in this paper is the implementation of the Kajkavian dialect in educational work with preschool children. The theoretical part discusses the Kajkavian dialect, legal guidelines on the use of the dialect in institutions for early childhood education and care. It is very important for preschool teacher, as the fundamental moderator of educational work with preschool children, to be well educated and understand the development of children's speech and use that knowledge when he implements and use the Kajkavian dialect in his educational work. Preschool teacher also must know the factors that influence the development of children's speech and of the language itself. He should also be aware of the importance of a stimulating environment, games and activities that are in function of the language educational process and vocabulary enrichment.

The aim of the research part of this work was to determine whether systematic and planned activities on the Kajkavian dialect affect the recognition, understanding and acquisition of the Kajkavian words by preschool children, and thus the enrichment of Kajkavian vocabulary.

Keywords: Kajkavian dialect, implementation, preschool children, preschool teacher, research

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. HRVATSKI STANDARDNI JEZIK	2
2.1. <i>Kajkavsko narječje i njegova implementacija</i>	3
2.2. <i>Dvojezična komunikacija</i>	5
3. ZAKONSKE SMJERNICE JEZIČNOG OBRAZOVANJA U USTANOVAMA ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ.....	6
3.1. <i>Planiranje i oblikovanje odgojno-obrazovnog rada za jezično-komunikacijski i govorni razvoj predškolske djece</i>	7
4. JEZIK,GOVOR,KOMUNIKACIJA.....	9
4.1. <i>Jezik</i>	9
4.2. <i>Govor</i>	10
4.3. <i>Komunikacija</i>	11
5. RAZVOJ GOVORA KOD DJECE	12
5.1. <i>Predverbalno razdoblje</i>	12
5.2. <i>Verbalno razdoblje</i>	13
6. ČIMBENICI JEZIČNO-KOMUNIKACIJSKOG I GOVORNOG RAZVOJA PREDŠKOLSKE DJECE.....	15
7. POTICAJNO OKRUŽENJE U FUNKCIJI JEZIČNOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA	18
7.1. <i>Poticažno jezično-komunikacijsko okruženje</i>	18
7.2. <i>Igre i aktivnosti za poticanje jezično-komunikacijskog i govornog razvoja</i>	20
8. BOGAĆENJE RJEČNIKA	23
9. ULOGA ODGOJITELJA U IMPLEMENTACIJI KAJKAVSKOG NARJEČJA U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI	25
10. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	27
10.1. <i>Opis uzorka</i>	27
10.2. <i>Opis instrumenata istraživanja</i>	27
10.3. <i>Cilj istraživanja</i>	27
10.3.1. <i>Zadaci istraživanja</i>	27

10.4. Hipoteza.....	28
10.5. Provedba istraživanja i obrada podataka	28
11. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA	30
11.1. Analiza početne razine upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece	30
11.2. Provođenje programa s aktivnostima za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika.	35
11.3. Analiza završne razine upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece nakon provođenja planiranih aktivnosti	37
11.4. Analiza razlike u razini upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece na početku i na kraju mjerenja unutar iste grupe i između dviju grupa.....	42
12. ZAKLJUČAK	44
13. LITERATURA.....	45
14. POPIS TABLICA.....	48

1. UVOD

U ovom diplomskom radu nastojalo se prikazati i ukazati na važnost i potrebu implementacije kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi. Naime, dječji govor u ranoj fazi većinom spada u okomitu dvojezičnost koja se ispoljava kao odnos različitih dijalektalnih idioma i standardnog jezika (Pavličević-Franić, 2011). Prvi razlog za implementaciju kajkavskog narječja u ustanove za RPOO jest što je jedna od odgojno-obrazovnih zadaća utjecati i stvarati komunikacijski kompetentne osobe što bi u konceptu višejezičnoga diskursa značilo da postojanje i upotreba više jezičnih idioma znači samo poticaj, a ne prepreku za dječji razvoj (Pavličević-Franić, 2011). Drugi je taj što je narječje dio djetetove lokalne, nacionalne kulturne baštine koju ono treba upoznavati, razumjeti, upamtiti i poštovati s jedne strane, a s druge strane pak da bi se kajkavsko narječje očuvalo od zaborava i prenosilo na sljedeće generacije.

U teorijskom dijelu rada govori se o kajkavskom narječju, zakonskim smjernicama o upotrebi narječja u ustanovama za RPOO, jeziku, govoru i komunikaciji, razvoju govora kod djece, čimbenicima koji utječu na razvoj govora kod djece, čimbenicima koji utječu na razvoj jezika, o bogaćenju rječnika, te o ulozi odgojitelja kao temeljnog moderatora upotrebe i implementacije kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi.

Provedenim istraživanjem htjelo se utvrditi utječu li sustavne i planirane aktivnosti na kajkavskom narječju u odgojno-obrazovnom radu s predškolskom djecom na prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje kajkavskih riječi, a samim time i na bogaćenje kajkavskog rječnika.

2. HRVATSKI STANDARDNI JEZIK

Naziv hrvatski standardni jezik oznaka je za službeni jezik Hrvata. Svaki standardni jezik ima svoja pravila ili norme. Autorica Frančić i sur., (2005) pišu da je standardni jezik uređen planskom i svjesnom normom, pravilima određenima gramatikom i pravopisom te popisom uz pomoć normativnog rječnika. Norme postavljaju stručnjaci u institucijama koje su za to zadužene. U lingvistici standardni jezik je naziv za nadregionalni idiom koji je posebno odabran, normiran i kodificiran, autonoman, polifunkcionalan, elastično stabilan u vremenu i stabilan u prostoru. On je i sredstvo javne komunikacije svih društvenih slojeva u nekoj jezičnoj zajednici, koji je u odnosu na druge idiome prestižan, najprošireniji i najneutralniji (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Naziv standardni jezik podrazumijeva službenu nadregionalnu jezičnu varijantu koja je u upotrebi u svim slojevima društva (Kapović, 2010).

„Bitno je za definiciju standardnog jezika da je on autonoman vid jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom, koji je dotad funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije“ (Brozović, 1970., str. 28).

Autorica Pavličević-Franić (2005) ističe da je standardni jezik odabran i prihvaćen kao najviša razina izražavanja nekog društva jer je riječ o polifunkcionalnom jeziku javne komunikacije pa se stoga upotrebljava u svim službenim komunikacijskim situacijama. On ima jedinstvenu štokavsku osnovicu ijekavskoga/jekavskoga izgovora.

Kod većine Hrvata postoji razvijena svijest da standardni jezik nije jednak svakodnevnom govoru i razgovornom jeziku. On nije istovjetan ni s jednim narječjem, nego je rezultat djelovanja mnogobrojnih jezičnih i kulturno povijesnih tendencija te dugotrajnog razvoja na hrvatskome jezičnom prostoru. Zato se standardni jezik sustavno uči (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2007). On se poučava od predškole do završetka srednjoškolske edukacije i izložen je velikim očekivanjima svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa (Pavličević-Franić, 2005).

2.1. Kajkavsko narječje i njegova implementacija

Podsustav hrvatskog standardnog jezika čine tri narječja: štokavsko, kajkavsko i čakavsko. Sva ta tri narječja povezana su s manjim brojem zajedničkih značajki, ali svako narječje ima i osobna obilježja po kojima se razlikuje od drugih narječja i od hrvatskog standardnog jezika. Narječja se označavaju prema obliku upitne zamjenice. U kajkavskom narječju to je upitna zamjenica *kaj* koja znači *što*. Pojedinim narječjem se govori na određenom geografskom području ili u pojedinom kraju. Kajkavsko narječje također je dio osobnog, zavičajnog, hrvatskog identiteta, ponosa, baštine, kulture. Ono predstavlja i posebnost neke zemlje, mjesta i naroda. Globalizacija uzima sve više maha, nosi prednosti ali i posljedice. Upravo zbog posljedica koje ona nosi (mogućnost izumiranja narječja) važno je implementirati narječje u odgojno-obrazovni rad s predškolskom djecom. O važnosti narječja, njegovog očuvanja i upotrebe pišu i eminentni domaći i strani autori.

Pavličević-Franić (2005) navodi da se svako narječje sastoji od užih sustava unutar narječja, a to su dijalekti. Svako narječje ima i svoja podnarječja i mjesne govore, tipične za manje jezične zajednice pojedinoga kraja. Oni također imaju sebi svojstvena pravila i norme. Služe sporazumijevanju pa moraju biti i gramatički i normirani da bi se među govornicima mogao odvijati komunikacijski proces. Predrasuda je da je samo standardni jezik najpravičniji i najbolji jezik za komunikaciju. Svi jezici, narječja i govori su dobri i pravilni ako ih znamo ispravno koristiti u prikladnim komunikacijskim situacijama.

Težak (1996) navodi kako je kajkavsko narječje jezik na kojem je nastala bogata kultura. Bez nje bi hrvatska kulturna baština bila jako opustošena i lišena visokih vrijednosti. Kajkavski je snažno povezan s hrvatskom umjetnošću na književnoj, kazališnoj, filmskoj, slikarskoj, i glazbenoj razini. On također smatra da djeca trebaju steći spoznaju da je kajkavski živi izraz djela hrvatskoga stanovništva ali da je on i živi izraz današnjih i budućih umjetničkih ostvarenja. Hrvatska kultura bi bila krnja bez svojih kajkavskih dijelova.

Prema Vasta i sur. (1997) kada djeca slušaju jezik svojih roditelja, oni uče više od same prirode jezika- oni uče mnogo i svojoj kulturi. Jer kultura je važan sustav u kojem se odvija razvoj. Roditelji svojoj djeci prenose informacije o kulturnim vrijednostima kroz specifične sadržaje njihova govora te kroz stil i funkcije tog govora.

Blažeka (2000) ističe da će učenici postići visok stupanj socijalne i psihičke prisnosti sa cjelokupnom okolinom u kojoj se kreću i žive dubljim upoznavanjem dijalekta.

Kapović (201) vrlo dobro opisuje zašto bi trebalo očuvati narječja. Smatra da je svako narječje pravo blago. Narječja čine pravo bogatstvo i pojedinih naroda i cijeloga čovječanstva (kao i npr. narodni običaji, spomenici, kulturne vrednote). Svako je narječje na svoj način posebno i zanimljivo. Nestanak nekog narječja bio bi katastrofalan i poguban, kao i nestanak nekog jezika. Standardni jezik je važan jer služeći se njime govornici različitih narječja lakše ostvaruju kvalitetnu komunikaciju, no to nikako ne bi trebao biti razlog da se standardni jezik širi na štetu narječja. Zajednički jezik treba postojati, no to nikako ne bi trebalo značiti da se narječja obezvrijede ili iskorijene. Autor je iznio i vrlo zanimljive teze sociolingvisti Trudgilla (1994) koji smatra da su sva narječja jednako složena, izražajna i gramatička te da narječja nisu „nepravilan govor“. Naprotiv, naglašava da treba promicati pozitivne ideje o jeziku i dijalektima jer tada govornici ne bi dobivali dojam da je njihov materinski jezik jezično inferioran, a time bi se osigurao i prijenos nestandardnih varijanta na sljedeći naraštaj. Trudgill odbacuje stereotype o tome da su dijalekti staromodni i da sprječavaju gospodarski napredak navodeći tri najbogatije europske zemlje Norvešku, Švicarsku i Luksemburg koje su jako dijalekatski raščlanjene ali vrlo dobro čuvaju svoje dijalekte.

Šego (2009) navodi da programi na dijalektima također mogu obogatiti dječji jezično-govorni razvoj jer kad čuju drugačije riječi ili drugačiji izgovor za isti predmet, pojavu ili događaj, djeca osvješćuju komunikacijsku funkciju jezika.

Kapović (2010) također upućuje na činjenicu da je uvažavanje dijalekta pošten način poučavanja jezika i da on zapravo pomaže u usvajanju standarda. Navodi da su razna metodička istraživanja pokazala da komparativno učenje standarda i dijalekta, prilikom kojeg se izravno ukazuje na sličnosti i razlike između standarda i lokalnog govora nije ometajuće već zapravo pomaže učenicima u usvajanju standarda.

Autorica Jurdana (2015) također navodi razloge zašto je potrebno upotrebljavati narječja u odgojno-obrazovnom sustavu. Naime, korištenje narječja se dugo smatralo nepoželjnim u institucijama za odgoj i obrazovanje. Ako se dijete ispravlja kad upotrebljava zavičajni govor tada to kod djeteta može razviti strah od jezika. U predškolskom razdoblju važno je kod djece razviti svijest i o zavičajnom govoru i o standardu. Jako je važno cjelokupno jezično bogatstvo kojim je dijete okruženo, a tu spada i zavičajna riječ i standardni jezik. Ako će riječi djetetu biti razumljive i bliske one će mu sigurno biti i drage. Te riječi koje mu postanu drage njih se dijete neće bojati, neće imati ni otpor prema njima, neće mu predstavljati ni barijeru kod komunikacije. Kada se dijete susreće sa zavičajnom riječju to utječe i na njegovu daljnju jezičnu

kompetenciju. Upravo u tom susretanju započinje i ljubav prema zavičajnoj riječi. Na kraju se sve to pretvara i u ljubav prema zavičaju i tradiciji.

Autorica Aladrović Slovaček (2019) dijalekt smatra prvim jezikom s kojim se dijete susreće u svojoj obiteljskoj zajednici. Njegovim temeljima dijete ovlada već u ranome djetinjstvu. Dijalekt u kojem dijete stječe svoje prvo jezično iskustvo uvelike utječe i na njegovo ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom. Kada dijete krene u vrtić upoznaje i neke druge idiome hrvatskoga jezika. Na taj način dijete proširuje svoja jezična iskustva i znanja i priprema se za institucionalno učenje standardnoga jezika koje sustavno započinje u prvome razredu osnovne škole.

2.2. Dvojezična komunikacija

Pojam dvojezična komunikacija bitan je za ovaj diplomski rad jer je povezan s jednim od razloga za implementaciju narječja u odgojno-obrazovni rad s predškolskom djecom. Dvojezičnost se naime pojavljuje u svim ustanovama za RPOO. Dijete u ustanovu za RPOO uvijek dolazi sa različitom razvijenošću individualnog idioma kojeg je usvojilo kod kuće. To je njegov prvi usvojeni jezik. Kada dođe u ustanovu za RPOO tada započinje s usvajanjem standardnog jezika.

Dvojezičnu komunikaciju objašnjava autorica Pavličević-Franić (2011) koja navodi da u ranoj fazi rijetko koje dijete koristi čisti standardni jezik. Jezik većine djece tada spada u okomitu dvojezičnost koja se manifestira kao odnos različitih dijalektalnih idioma i standardnoga jezika. Trebamo znati da je neosporna svrha i zadaća jezičnog obrazovanja stvoriti komunikacijski kompetentne osobe, govornike sa neophodnim jezičnim znanjem i pouzdanjem. U konceptu višejezičnoga diskursa to bi značilo da za postizanje produktivnoga stupnja dvojezičnosti paralelno postojanje više jezičnih idioma znači poticaj, a ne prepreka za djetetov jezični razvoj.

3. ZAKONSKE SMJERNICE JEZIČNOG OBRAZOVANJA U USTANOVAMA ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ

Svi oni koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece u ustanovama za RPOO u Republici Hrvatskoj, a to su ponajprije odgojitelji trebaju između ostalog poznavati i zakonske smjernice koje u sebi sadrže preporuke vezane uz odgojno-obrazovni rad općenito, a onda i smjernice koje su vezane uz odgojno-obrazovni rad u području općeg jezičnog obrazovanja te mogućnosti implementacije narječja u funkciji poučavanja jezika i lakšeg usvajanja standardnog jezika.

Republika Hrvatska je 1991. godine potpisala međunarodni ugovor Ujedinjenih naroda-Konvenciju o pravima djeteta (UNICEF Hrvatska).

Konvencijom su utvrđena građanska, politička, ekonomska, socijalna, zdravstvena i kulturna prava djece. U njoj se sve države potpisnice između ostalog obvezuju svakome djetetu osigurati pravo na obrazovanje. Države potpisnice također se slažu da obrazovanje djeteta (između ostalog) treba usmjeriti prema poticanju poštivanja djetetovog kulturnog identiteta, jezika i vrednota.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje iz 2015. godine (u daljnjem tekstu NKRPOO) službeni je dokument propisan u Republici Hrvatskoj koji sadrži temeljne vrijednosti odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi. Prema njegovim polazištima, vrijednostima, načelima i ciljevima ustanove za RPOO usklađuju i pišu svoje Godišnje planove i programe rada te Kurikulume. Što znači da ga odgojitelji trebaju jako dobro poznavati i prema njemu planirati, usklađivati i vrednovati svoj odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi općenito, pa onda i u području jezika. NKRPOO potiče i osnažuje razvoj osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Za potrebe ovog rada bitne su dvije:

1. Komunikacija na materinskom jeziku
2. Kulturna svijest i izražavanje

Komunikacija na materinskom jeziku se prema preporukama NKRPOO učvršćuje osposobljavanjem djeteta za pravilno usmeno izražavanje i bilježenje vlastitih misli, doživljaja, osjećaja i iskustava u različitim, za dijete smislenim aktivnostima. Komunikacija na materinskom jeziku obuhvaća i razvoj svijesti djeteta o utjecaju jezika na druge i potrebi upotrebe jezika na pozitivan i društveno odgovoran način. Da bi se komunikacija mogla razvijati potrebno je stvarati primjereno okruženje za bogaćenje rječnika, za kvalitetno

izražavanje i razvoj razumijevanja, slušanja, govora i jezika odnosno razvijanje predčitalačkih i grafomotoričkih vještina u kontekstualno povezanim situacijama.

Kulturna svijest i izražavanje se kod djece predškolske dobi između ostalog razvija i osnažuje razvojem svijesti djeteta o lokalnoj, nacionalnoj kulturnoj baštini i njihovom mjestu u svijetu. Razvija se poticanjem stvaralačkog izražavanja ideja, iskustva i emocija djeteta u nizu umjetničkih područja koja uključuju glazbu, ples, kazališnu, književnu i vizualnu umjetnost.

Ako razumijemo gore navedene zakonske okvire i znamo da je kajkavsko narječje dio nacionalnog identiteta i baštine, možemo zaključiti da je njegova implementacija u odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi na neki način i obvezujuća. Ali kajkavsko se narječje ne bi trebalo štovati, upoznavati i koristiti samo iz tog “identitetskog” razloga. On je važan i kod upoznavanja i usvajanja hrvatskog standardnog jezika jer je dio njega samoga ali i zbog svih drugih bitnih činjenica navedenih ranije u poglavlju Kajkavsko narječje i njegova implementacija.

3.1. Planiranje i oblikovanje odgojno-obrazovnog rada za jezično-komunikacijski i govorni razvoj predškolske djece

Prema NKRPOO (2015) dijete se u ranoj i predškolskoj dobi osposobljava za pravilno usmeno izražavanje i bilježenje vlastitih misli, osjećaja, doživljaja i iskustava kroz različite svrhovite i smislene aktivnosti. U stvaranju kurikulumu u ustanovi RPOO naglasak se treba staviti na stvaranje primjerenog okruženja i primjerenih metodičkih poticaja za spontano bogaćenje rječnika, kvalitetno izražavanje i razvoj razumijevanja, slušanja, govora i jezika. Da bi odgojitelj dobro isplanirao aktivnosti za jezično-komunikacijski i govorni razvoj bilo da su vezane uz standardni jezik ili narječje, te odabrao primjerene metodičke poticaje s kojima će na njih utjecati, treba isplanirati ciljeve, zadatke i poticaje uz pomoć kojih će se planirana aktivnost realizirati. Naravno uz preduvjet da se rukovodi dječjim jezičnim iskustvom, psihofizičkim sposobnostima i spoznajnim mogućnostima.

U knjizi “Velika enciklopedija malih aktivnosti” lijepo su navedene sve zadaće koje se ostvaruju u ustanovi za RPOO u području “Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo”, a one su:

1. Razvoj slušanja i razumijevanja govora (uočavanje i razlikovanje zvukova, glasova, kvalitete govora – glasnoće, visine, intonacije, ritma....., u rečenicama, dijalektu, stranom jeziku, emotivnim stanjima...)
2. Razvoj artikulacije glasova (ispravan izgovor, govor prema modelu, usavršavanje izgovora u igrama, aktivnostima, pjevanju, razgovoru, stvaranju...)
3. Razvoj jezika (bogaćenje rječnika, razumijevanje i korištenje novim riječima za predmete, pojave, radnje, živa bića...)
4. Razvoj govornih vještina (uporaba jednostavnih i složenijih rečenica, smisljeno i jasno verbalno pričanje, opisivanje, prepričavanje, objašnjavanje, izražavanje svojih potreba, želja, osjećaja, iskustava, doživljaja, sudova, zaključaka, uporaba monologa i dijaloga...)
5. Razvoj vještine slušanja i razgovaranja (slušanje i razumijevanje govornog sadržaja, naloga, pitanja, poruke, izjave, priče, pripovijedanja..., postavljanje pitanja i održavanje razgovora u aktivnostima, igri, rješavanju problema, stvaralaštvu, dramatizacijama...)
6. Razvoj sposobnosti doživljavanja i razumijevanja literarnih i scenskih djela (slušanje, gledanje, prepričavanje, stav o liku, sadržaju..., poruka, način interpretacije, doživljaj, sudjelovanje u doživljavanju, interpretacija doživljenoga...) (Juričić, 2005, str.16).

4. JEZIK,GOVOR,KOMUNIKACIJA

Jezik, govor i komunikacija nisu posebno odvojeni dijelovi, već su ovisni jedni o drugima. U svakodnevnim situacijama često se riječ jezik upotrebljava kao sinonim za riječ govor ili obrnuto. No među riječima govor i jezik postoji razlika. Da bi mogli govoriti o jezično-komunikacijskom i govornom razvoju treba poznavati njihova značenja. Proučavajući stavove raznih autora većina njih jasno naglašava da oni nisu istoznačni ali da postoji povezanost između govora, jezika i komunikacije.

Šego (2009) navodi da je švicarski lingvist Ferdinand de Saussure bio među prvima koji je upozorio na činjenicu da su jezik i govor povezani, ali da nisu identični. On je opisao razliku između jezika i govora, naglasivši da je jezik organiziran sustav znakova i kao takav ponajprije društvena tvorevina, a je govor praktična realizacija jezika, odnosno jezik u uporabi. Jezik je potencija, a govor njegova realizacija.

4.1. Jezik

Jezik je veliki dar svim ljudima i svojstven je samo ljudskoj vrsti. On je i vrlo moćno sredstvo za sporazumijevanje među ljudima. Jezik nam u velikoj mjeri pomaže da bolje percipiramo svijet u kojem živimo, da lakše prenesemo drugima ono što osjećamo, želimo, mislimo. Uz pomoć jezika možemo kreirati jednu ljepšu stvarnost. U svijetu postoji poslovice koja kaže da čovjek vrijedi onoliko koliko jezika govori. On je zaista nešto jako važno što posjedujemo.

“Neosporno je da jezik nastaje i živi samo u okrilju ljudskih društava” (Bugarski 1986, prema Schubert 2016, str. 7).

Vasta i sur. (1997) navode teoretičare: Golinkoff i Hirsh- Pasek 1990., Papousek i Papousek 1991., Vihman i sur., 1985. koji smatraju da je usvajanje jezika kontinuiran proces i da lingvističke sposobnosti razvijene tijekom ranog djetinjstva oblikuju izgrađene blokove jezičnih vještina koje se pojavljuju i kasnije.

Apel i Masterson (2004) zaključuju da je jezik složen, bogat i fleksibilan sustav. U njemu se kombiniraju glasovi, riječi, znakovi i rečenice s intencijom iskazivanja misli i razumijevanja drugih ljudi. Jezik je i način na koji se mi ljudi socijaliziramo i učimo. Jezik od rođenja do šeste godine djetetova života obavlja sve aspekte njegovog iskustva. On je i velik dio djetetove egzistencije, način povezivanja s drugima. Dijete kroz jezik izražava sebe i vodi računa o svojim potrebama. Kroz jezik djeteta odrasli mogu shvatiti i djetetovu osobnost- njegove osjećaje i

misli. A uz pomoć jezika odrasli pak mogu usmjeravati djecu i utjecati na njih i prenositi im životne vrijednosti. U prvih šest godina života, djeca usvajaju osnove komunikacije koje im služe za čitav život, a jezik im je središte za većinu onoga što rade.

Pavličević-Franić (2005) navodi da je jezik zajednički svim pripadnicima iste jezične zajednice i da je on društvena tvorevina. Jezik omogućava realizaciju govora u zvučnoj formi. Jezik u užem smislu definira kao apstraktan sustav pravila i znakova po kojima se znakovi kombiniraju za sporazumijevanje, odnosno prijenos obavijesti. Jezik je organiziran sustav znakova i pravila a ostvaruje se u usmenom (govoreni jezik) i pismenom obliku (pisani jezik). Da bi čovjek (dijete) usvojio i naučio jezik, trebaju biti zadovoljeni različiti psihofizički, socijalni i lingvistički preduvjeti. To su zdrav spoznajni razvoj, sposobnost učenja jezika, razvijenost slušnih i govornih organa, izloženost jezičnome uzoru. Prvi se jezik usvaja spontano. Svrha njegovog usvajanja je ostvarivanje komunikacije odnosno procesa sporazumijevanja, te socijalizacija u okruženju i široj društvenoj zajednici. Nadalje napominje da predškolsko dijete usvaja jezik lako, brzo i bez prevelikog napora jer ima izraženu potrebu sporazumijevanja sa okolinom tj. radi funkcionalne komunikacije u svakodnevnim komunikacijskim situacijama.

Aladrović-Slovaček (2019) definira jezik kao jedinstvenu ljudsku pojavu, apstraktan sustav znakova koji prije svega služi za sporazumijevanje. Jezik ima i mnoge druge uloge kao što su upoznavanje svijeta, razvoj kompletne djetetove ličnosti, sredstvo društvenog djelovanja, umjetničkog i pedagoškog djelovanja za izražavanje osjećaja, stajališta, misli. Navodi da se jezikoslovci danas uglavnom slažu da je jezik sustav znakova koji se ostvaruje u različitim jezičnim djelatnostima. Te djelatnosti podijeljene su na jednostavne: primanje (slušanje i čitanje) i proizvodnju (govorenje i pisanje) i složene međudjelovanje (razgovaranje i dopisivanje) i posredovanje (pismeno i usmeno prevođenje).

4.2. Govor

Škarić (1986) smatra da je govor je posebna ljudska aktivnost. Dao je i formalnu definiciju govora prema kojoj je govor “optimalna ljudska zvučna komunikacija oblikovana ritmom rečenica, riječi i slogova” (ibidem, 1986, str.5). Autor iznosi i mnoge zanimljive činjenice koje upućuju na to da je govor zasebna ljudska sposobnost, premda je povezan sa svim ljudskim sposobnostima i spreman ih je sve iskazivati. Vrlo je zanimljiva činjenica koju bi ovdje valjalo istaknuti jest da vrlo složenu govornu kompetenciju dijete stječe u dobi oko dvije godine kada još nije sposobno za mnogo jednostavnije motoričke i mentalne aktivnosti.

Starc i sur., (2004) objašnjavaju da je govor viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola drugim ljudima priopćava svoja znanja, potrebe, osjećaje i mišljenja. Osnovni simboli u ljudskom govoru su riječi. Govor se razvija sistematski i predvidljivim redoslijedom. Razvoj govora teče u nekoliko segmenata:

1. glasovni (fonološki) razvoj,
2. rječnički (značenjski/semantički) razvoj,
3. razvoj gramatike,
4. komunikacijski (pragmatički) razvoj,
5. razvoj znanja o govoru (metalingvistička svijest) (Starc i sur., 2004, str. 27).

Pavličević-Franić (2005) objašnjava da lingvistika određuje govor kao sredstvo sporazumijevanja među ljudima uz pomoć artikuliranih glasova spojenih u riječi, pa onda u rečenice, pa onda u neki tekst. Govor se usvaja spontano, jednostavniji je, brži i češći način sporazumijevanja.

4.3. Komunikacija

Govorna komunikacija ima jednu od najznačajnijih uloga u ljudskom, pa tako i u djetetovom svakodnevnom životu i zahvaća sve aspekte djetetova razvoja. Njena uloga je nemjerljiva u odgoju, obrazovanju, ali i u kasnijem profesionalnom djelovanju.

Vasta i sur. (1997) ističu da djeca stalno nastoje pronaći bolje načine za komuniciranje svojih ideja primjedaba i zahtjeva. Iz tog razloga su djeca i jako motivirana da usvajaju jezik jer ih on snabdijeva vrlo moćnim sredstvom-sposobnošću da lakše komuniciraju s drugima i da na taj način lakše ostvaruju svoje ciljeve. Komunikacija je uvijek dvosmjerna. S jedne strane, kako bi djeca bila učinkoviti komunikatori trebaju naučiti izražavati svoje potrebe i želje tako da ih drugi razumiju. S druge pak strane komunikacija uvijek uključuje i razumijevanje onog što drugi kaže, odgovaranje na njegova pitanja, na njegove zahtjeve i slično.

Apel i Masterson (2004) zaključuju da kvaliteta djetetovog života u ogromnoj mjeri ovisi o njegovoj sposobnosti komunikacije.

Autorica Pavličević-Franić (2005) ističe da je razumijevanje između govora, jezika i mišljenja osnovno za uspješno odvijanje procesa jezične komunikacije. Ona komunikacijski proces naziva još i priopćajni. Sporazumijevamo se priopćavanjem ili primanjem poruke, a to možemo na više načina: znakovima (signalima), pokretom tijela, jezikom- u njegovom pismenom obliku (pismo) ili u njegovom usmenom obliku (govor).

5. RAZVOJ GOVORA KOD DJECE

Djeca obično ne izgovore svoju prvu smislenu riječ do oko prve godine života. Ali do tog razdoblja oni ipak pokazuju neke svoje nevjerojatne jezične vještine. Sam proces razvoja govora slijedi određene faze i zbiva se prema prirodnim psihološkim zakonima (Posokhova, 1999). On je sustavan što znači da se odvija uvijek po predvidljivom redosljedu. Razvoj govora kod djece podijeljen na predverbalno i verbalno razdoblje. Faze u razvoju govora iste su za svu djecu svijeta. Svako pojedino dijete mora proći kroz sve faze, a njihov je redosljed uvijek isti. Oba razdoblja nije moguće točno vremenski odvojiti i ograničiti jer svako dijete ima specifične individualne i psihofizičke sposobnosti. Upravo su zbog toga moguća odstupanja tijekom razvojnih faza (od nekoliko mjeseci) što se još uvijek smatra urednim lingvističkim razvojem.

5.1. *Predverbalno razdoblje*

Vasta i sur. (1997) navode da je predverbalno razdoblje ono koje obično traje do osamnaestog mjeseca djetetovog života. U tom razdoblju dječji predverbalni glasovi nisu slučajni i slijede predvidiv pravac. Najraniji glasovi sastoje se od ne-govornog glasanja koje uključuje cviljenje i plakanje., te različite grlene i druge fiziološke zvukove. U dobi od oko dva mjeseca počinje faza gukanja u kojoj se djeca primarno glasaju vokalima. Zatim u dobi od oko šest mjeseci počinje faza slogovanja u kojoj djeca spajaju nekoliko jednakih slogova. Potkraj prve godine slogovanje postaje po glasovima i intonaciji sve više nalik govoru. Potkraj predverbalnog razdoblja dijete barata važnim funkcijama koje mu omogućuju savladavanje materinskog jezika (Starč i sur., 2004).

Autorica Pavličević-Franić (2005) ovo predverbalno razdoblje naziva predjezično/predlingvističko razdoblje. Za njega je karakteristično spontano glasanje, a kasnije i artikuliranje glasova primjerenih jezičnom sustavu materinjeg jezika. Unutar tog razdoblja ona navodi četiri kraća vremenska razdoblja koja traju po nekoliko mjeseci a to su:

1. Predgovorno razdoblje (od rođenja do 2 mjeseca starosti djeteta) sa primarnim refleksnim glasanjem (uglavnom plač).
2. Razdoblje komunikativnog glasanja (od 2. do 5. mjeseca starosti djeteta) sa gukanjem ili smijehom.
3. Razdoblje vokalizacije (od 5. do 8. mjeseca starosti djeteta) koje obilježava razvoj vokalnog sustava, ponavljanje artikuliranih isječaka i vokalnih igara.

4. Faza brbljanja (od 8. do 12. mjeseca starosti djeteta) koje karakterizira slogovno glasanje , a dijete kombinira samoglasnike i suglasnike.

Aladrović Slovaček (2019) također spominje predjezičnu fazu koja obuhvaća jednogodišnje fonsko razdoblje koje je pretežno obilježeno dječjim spontanim glasanjem, a onda i artikulacijom glasova primjerenih jezičnom sustavu materinjeg jezika.

5.2. Verbalno razdoblje

Vasta i sur. (1997) ističu da verbalno razdoblje započinje u djetetovoj drugoj godini kada slogovi, geste i drugi oblici neverbalne komunikacije zamjenjuju prve riječi. U tom razdoblju djeca počinju usvajati riječi i njihova značenja.

Autorica Starc i sur., (2004) smatraju da verbalno razdoblje započinje prvom smislenom riječi i traje do automatizacije govora ali i dalje jer obuhvaća i bogaćenje rječnika, upotrebljavanje složenijih rečenica te kultiviranje govora.

Autorica Pavličević-Franić (2005) ovo verbalno razdoblje naziva još i jezično/lingvističko razdoblje. U tom razdoblju djeca spajaju artikulirane glasove odnosno foneme i tako nastaju riječi. Brojna istraživanja dječjeg rječnika su pokazala da se fond riječi vrlo brzo proširuje i to u smislu broja novousvojenih riječi ali i u smislu broja upotrebljivanih riječi u komunikaciji. Ona zaključuje da većina djece do kraja četvrte godine usvoji osnove materinskoga jezika, odnosno prvoga jezika komunikacije.

Posokhova (1999) kaže da nakon što je dijete izgovorilo svoju prvu smislenu riječ, razvoj govora se prati prema broju riječi koje dijete upotrebljava. Svako osoba, pa tako i dijete ima dva fonda riječi – pasivan i aktivan. U pasivan fond riječi spadaju riječi koje dijete zna/razumije, ali ih ne upotrebljava u vlastitom govoru. Dok je aktivan fond riječi onaj koji obuhvaća sve one riječi koje dijete koristi u vlastitom govoru i razumije njihovo značenje. On je važniji od pasivnog fonda. A nerijetko se i po količini aktivnog fonda riječi procjenjuje mentalni razvoj djeteta.

Tijekom ovog razdoblja predškolsko dijete napreduje velikom brzinom u tjelesnom, kognitivnom, pa tako i govornom aspektu razvoja. Mogli bi dijete usporediti sa “spužvom”. Ono upija sve oko sebe, usvaja, a zatim upotrebljava sve usvojene riječi, strukture rečenica i rječnik i to na nove i kreativne načine.

Posokhova (2010) pojašnjava da se u predškolskoj dobi djetetov govorni razvoj odvija vrlo brzo. Pojedina djeca već u razdoblju oko treće godine čisto i ispravno izgovaraju riječi.

Druga pak ih izgovaraju još uvijek nedovoljno razgovijetno uz pogrešno izgovaranje pojedinih glasova i riječi.

Razvoj govora u ovom razdoblju ipak ne ovisi samo o dobi djeteta i o trenutnoj fazi govornog u kojoj se nalazi nego i o mogućnostima svakog pojedinog djeteta. Stoga je iznimno važno da se u ovom razdoblju ispravno potiče djetetov cjelokupni razvoj, a unutar njega naravno i jezično-komunikacijski i govorni. Stavljajući naglasak na praćenje djetetovih individualnih mogućnosti, interesa i potreba.

6. ČIMBENICI JEZIČNO-KOMUNIKACIJSKOG I GOVORNOG RAZVOJA PREDŠKOLSKE DJECE

S obzirom na činjenicu da se jezik uči i razvija od najranijeg djetinjstva pod utjecajem raznih čimbenika (unutarjni i vanjski) važno ih je poznavati. Puno je dokaza da prva znanja o jeziku djetete stiče još u prenatalnom periodu. Rano djetinjstvo i predškolski period predstavljaju najpovoljniji period (senzitivni period za usvajanje govora) za uspjeh u jezično-komunikacijskom i govornom području.

Unutarjni čimbenici na temelju i uz pomoć kojih uopće može doći do stjecanja govornih vještina kod djece su: dobro opće zdravstveno stanje, normalno razvijeni govorni organi, sluh, vid, inteligencija i djetetove kognitivne sposobnosti. Starc i sur. (2004) navode kako je sluh kod djeteta razvijen već pri rođenju, ali se i dalje razvija. Za slušnu osjetljivost najvažniji je napredak tijekom prve dvije godine jer su djeca u toj dobi posebno osjetljiva na karakteristične zvukove koji su važni za percepciju govora. Osim sluha, za govornu artikulaciju potrebna su i pluća, grlo, nos, usta, usne i jezik. Nadalje autori naglašavaju kako je period od 2 do 12 godine period u kojem dječji mozak ima najviše i najbolje mogućnosti za fleksibilnu organizaciju mnogih kognitivnih funkcija, a posebice onih koje su povezane s govorom.

Posokhova (1999) ističe da je senzitivni period za razvoj govora faza takozvanog „ranog djetinjstva“ - od prve do treće godine života. Krajem prve godine djetete izgovara prvu riječ, ali prije prve svjesne riječi predstoji dosta složeni pripremni period tijekom kojeg se formira temelj razvoja govora. Zato je iznimno važno i prijeko potrebno komunicirati s djecom već od samog rođenja. U protivnom se može dogoditi da mozak djeteta ostane „onesposobljen“ na jezične podražaje i na generiranje riječi. Ako poticaji i podražaji kod djece koje imaju sve zdrave predispozicije za jezično-komunikacijski i govorni razvoj izostanu mogući su slučajevi „divlje djece“ ili “djece vukova”. Kada su sve djetetove unutarne predispozicije uredno i zdravo razvijene na njih tada mogu djelovati razni vanjski čimbenici.

Primarno okruženje djeteta je obitelj, odnosno roditelji. Samim time obitelj ima i najveću ulogu u procesu razvoja djetetovog cjelokupnog razvoja, pa tako i govora, kojeg treba poticati na različite načine. Obitelj je osnovni sustav u kojem se djetete rane i predškolske dobi razvija i raste, stječe prve spoznaje o sebi i svijetu, uči o komunikaciji i odnosima, a da bi sve to bilo moguće neophodna je kvalitetna i ohrabrujuća komunikacija između roditelja i djeteta. Djetete slušajući svoju okolinu usvaja svoje znanje o jeziku kojim je okružen. Djetete uči svoj jezik promatrajući i slušajući roditelje kako i što govore. Nastoji se ponašati kao njegovi uzori-roditelji. Roditelji trebaju biti svjesni činjenice da je svako djetete individua za sebe i tako mu

pristupiti. Roditelji trebaju nastojati zainteresirati i ponuditi djetetu što više raznovrsnih poticaja i tako pobuditi sve djetetove predispozicije za stjecanje iskustva i znanja za razvoj jezično-komunikacijskog i govornog razvoja.

Petrović-Sočo (1997) ističe da kvaliteta zajedničkih aktivnosti djeteta i njemu najbliže osobe predstavlja osnovu svjesnog sporazumijevanja. Prva komunikacija kod djeteta odvija se neverbalno, a majka se služi pojednostavljenim govorom prilagođenim djetetu kako bi s njim komunicirala. Kod toga je bitno da i majka pridaje određena značenja glasovima i vokalizacijama koje proizvodi dijete, te da ponavlja riječi koje dijete izgovara kako bi dijete lakše usvojilo prve riječi. Roditeljski govor treba biti prilagođen djetetovoj nepotpuno razvijenoj sposobnosti govornog izražavanja. U prvoj godini života, dijete se počinje služiti jezičnim kodom koji preuzima iz svoje obitelji. U tom je razdoblju roditeljska uloga ključna, jer oni potiču učenje tog jezičnog koda optimiziranjem vlastitih interakcija s djetetom. Kada se između šestog mjeseca i godine dana govor mijenja i te prelazi iz predlingvističke u lingvističku fazu, djetetu je bitno dati primjer ispravnog govora kojeg će ono oponašati, pa treba govoriti jasno, polagano, dodavanjem primjera, izraza i pokreta značenju izgovorenih riječi. Kontinuirano bavljenje djetetom i svakodnevna komunikacija presudni su za razvoj djeteta u svim područjima, a posebice u govornom. Zdrava i pozitivna okolina unutar koje se dijete osjeća zaštićeno i sigurno, najbolji je poticaj za progovaranje i korištenje naučenog.

Starc i sur., (2004) ističu da dijete svojim rođenjem donosi na svijet predispozicije za učenje govora, a svako zdravo dijete ima mogućnosti da nauči glasove bilo kojeg jezika. Te mogućnosti ostvaruju se interakcijom djeteta i njegove socijalne okoline i to prije svega obiteljskog okruženja.

Autorica Šego (2009) navodi da je obitelj najprirodnija djetetova sredina te je zbog toga njegova uloga kod razvoja govora djeteta nezamjenjiva. Roditeljima je poučavanje djeteta jeziku urođeno. Jako je važno da se djetetu neprestano daje prilika da govori i razgovara, bilo na standardnom jeziku ili dijalektu. Važno je da dijete osjeća slobodu govora te da stalno dobiva povratnu informaciju na svoje pokušaje tijekom procesa govornog razvoja.

Apel i Masterson (2004) navode još i neke druge vanjske čimbenike: televiziju, računala i video igre. Svaki od njih ima pozitivne i negativne učinke na razvoj jezika kod djece. Istraživanja su dokazala neke pozitivne učinke, npr. TV emisije koje su usmjerene na govor djece obogaćuju njihov rječnik i razvijaju predčitalačke vještine. Da bi se spriječili negativni učinci tih

čimbenika važno je da roditelji prepoznaju da su oni ti koji odlučuju o vrsti i sadržaju, te o tome koliko će njihova djeca vremenski provoditi uz njih.

Rade (2003) pak ističe da računala više nisu budućnost, nego su sadašnjost i dijete ima pravo na njih. No dijete ima pravo i na vrijeme s roditeljima, prijateljima, ljubimcima, prirodom...koji će zadovoljavati njegovu potrebu za komunikacijom, igrom, druženjem, govorom, svom ljepotom i bogatstvom riječi.

Ustanova za RPOO također je jedan od vanjskih čimbenika koji može mnogo učiniti u unapređenju jezika i razvitak govora kod djece, a unutar nje naravno odgojitelji o kojima će biti riječ u posebnom poglavlju.

7. POTICAJNO OKRUŽENJE U FUNKCIJI JEZIČNOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA

Jedna od važnih dimenzija u RPOO zasigurno je prostorno- materijalno okruženje. Ona je nezaobilazna pretpostavka kvalitete življenja, odgoja i učenja djece. Kroz povijest brojni su autori uvidjeli i naglašavali važnost prostorno-materijalnog okruženja. Prema suvremenim autorima i njihovim teorijama dijete je aktivni i primarni korisnik prostorno-materijalnog okruženja. U konstruktivističkoj paradigmi i na njoj zasnovanom kurikulumu, temeljno polazište je da se znanje i spoznaje izgrađuju, konstruiraju, stječu i razvijaju aktivnim sudjelovanjem djeteta, izravnim stjecanjem iskustva, stalnom transformacijom izrađenih konstrukata uz pomoć i posredstvom interakcija sa svojim fizičkim i socijalnim okruženjem, a ne izravnim poučavanjem (Miljak, 1996).

S obzirom da djeca uče aktivno (istražujući, čineći) te surađujući s drugom djecom i odraslima kvalitetno i poticajno okruženje treba sadržavati visok obrazovni potencijal (Slunjski, 2008).

Slunjski (2015) navodi kako kvalitetno okruženje vrtića ima visoke obrazovne potencijale i da se može reći kako su iskustva djece i perspektiva njihova učenja proporcionalne upravo kvaliteti tog okruženja. Pažljivim odabirom i pedagoški osmišljenom ponudom materijala, kvalitetno okruženje djecu “poziva” na aktivnost.

Autorica Miljak (2009) osim raznolikosti i bogatstva materijala ističe važnost mijenjanja okruženja. Ističe da okruženje treba usklađivati s novonastalim interesima, potrebama, sklonostima i sposobnostima djece, ali i nas odraslih kako bismo stvorili uvjete za njihovo cjelovito učenje.

7.1. Poticajno jezično-komunikacijsko okruženje

Djeca u ustanovi za RPOO usvajaju i uče jezik u poticajnom jezičnom kontekstu, kroz igru i razne druge svrsishodne aktivnosti. Predškolsko razdoblje je razdoblje u kojem djeca intenzivno razvijaju svoj govor, pa je stoga vrlo važno poticajnim okruženjem i aktivnostima stimulirati ga.

Slunjski (2008) ističe kako okruženje i kvalitetni materijali jako utječu na kvalitetu života, ponašanje pa i na sam govorni razvoj svakog djeteta. Okruženje treba biti bogato i raznovrsno, jer će kao takvo potaknuti komunikaciju govorom, a i početnu pismenost kod djece. Autorica također smatra kako djeci treba pružiti puno raznovrsnih aktivnosti., jer u njima djeca koriste

različite tehnike istraživanja i rješavanja problema na koje nailaze. Sudjelujući u aktivnostima djeca stupaju u različite interakcije s drugom djecom ali i odraslima, a sve to omogućava im raznovrsne prilike za učenje i razvoj govora. Poticajno socijalno okruženje je također jako važno jer ono omogućuje djeci stjecanje raznovrsnih jezičnih iskustava kroz različite interakcije: s djecom, odgajateljima i drugim odraslim osobama. U socijalne poticaje spadaju socijalne interakcije i odnosi (prijateljski odnosi, potpora, pružanje povratnih informacija, razgovor, pričanje, pripovijedanje...).

„Jezik se ne poučava, nego se razvija, i to u bogatom govorno-komunikacijskom okruženju. Zbog toga poticajnost govorno-komunikacijskog okruženja predstavlja važan kriterij kvalitete cjelokupnog okruženja vrtića.“ (Slunjski, 2008, str.46).

Velički i Katarinčić (2011) napominju da bi se ostvarilo poticajno jezično-komunikacijsko okruženje treba razumjeti zakonitosti razvoja djece i uvažavati dječju individualnost. Govor i bogaćenje govornog izraza događa se u poticajnom i kvalitetnom jezično-komunikacijskom okruženju.

Razvoj jezično-komunikacijskih i govornih sposobnosti kod djece nije ograničen samo na jednu vrstu aktivnosti ili jednu vrstu metodike. U ustanovi za RPOO u svim situacijama dolazi do usvajanja jezika i stjecanja vještina slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Soba dnevnog boravka jedne odgojne skupine podijeljena je na manje prostorne cjeline, odnosno na centre aktivnosti. Vrlo je važno da oni budu ispunjeni bogatstvom poticajnih i svrsishodnih materijala jer će djeca tada u interakciji s njima na učinkovitiji i smisleniji način usvajati nova znanja i usavršavati postojeća. Centri aktivnosti doprinose mogućnosti da se djeca formiraju u manje grupe u kojima lakše surađuju i komuniciraju, a komunikacija i suradnja su tada kvalitetnije. U svakom centru aktivnosti dolazi do neke vrste komunikacije, Djeca komuniciraju ili međusobno ili s odgojiteljem, imenuju, dogovaraju se, opisuju što rade i zašto, svađaju se i mire, a sve je to dio jezično-komunikacijskog i govornog razvoja. Dijete uči integrirano, pa je stoga važno da poticaji za razvoj jezično-komunikacijskih i govornih sposobnosti budu integrirani u svim centrima aktivnosti, a ne samo npr. u centru početnog čitanja i pisanja.

Centar početnog čitanja i pisanja smatra se najvažniji u poticanju jezično-komunikacijskog i govornog razvoja predškolske djece. On treba sadržavati puno raznih knjiga, slikovnica, papira, olovaka i bojica, raznih didaktičkih igara za razvoj govora (npr. memori, karte sa slovima...). U ovom centru uloga odgojitelja je da otkrije što dijete ne zna i na osnovu tih saznanja proširiti njegovo znanje (Hansen i sur., 2006).

U centru obiteljsko-dramskih igara djeca igraju razne simboličke i imitativne igre, u njima nužno dolazi do različitih komunikacijskih interakcija. U tim dramskim igrama djeca koriste govor za interakciju s drugima, izmjenjuju razne ideje pa tako šire i vokabular riječi, a vježbaju i pravilno izgovaranje rečenica (Hansen i sur., 2006).

Bez obzira što građevnom centru nije primaran zadatak utjecati na govorni razvoj i u njemu je komunikacija jako važna. Djeca da bi nešto sagradila imenuju s čim će što sagraditi, imenuju i što su sagradila. U procesu građenja surađuju sa drugom djecom kroz razgovor pa tako razvijaju i govorne vještine. Bogate i rječnik usvajanjem novih riječi koje su se pojavile prilikom građenja.

Likovni centar također potiče jezično-komunikacijski i govorni razvoj. U njemu djeca primarno slikaju, crtaju, modeliraju ali isto tako sve što rade opisuju, imenuju što su i kako koristili za nastajanje nekog njihovog likovnog djela, izražavaju svoje misli i ideje, komuniciraju međusobno. U likovnom centru dolazi do razvoja i verbalne i neverbalne komunikacije (Hansen i sur., 2006).

I u glazbenom centru se utječe na jezično-komunikacijski i govorni razvoj. Hansen i sur. (2006) ističu kako je glazba jedan od najbogatijih izvora za poučavanje male djece i trebala bi biti integralni dio svakodnevnog dječjeg iskustva. Glazba bogati rječnik. Usvajanjem novih pjesama djeca usvajaju i nove nepoznate riječi koje su se pojavile u njima i tako bogate svoj rječnik.

7.2. Igre i aktivnosti za poticanje jezično-komunikacijskog i govornog razvoja

Svi smo zasigurno barem jednom čuli izjavu da je čovjek *homo ludens*, što znači biće koje se igra. Igra kao aktivnost najzastupljenija je u djetinjstvu. Predškolskom djetetu igra je sve. Brojna pedagoška i psihološka istraživanja potvrđuju da je igranje glavna vrsta aktivnosti predškolskog djeteta, a ona neposredno utječe na usklađeni razvoj svih psihičkih procesa kao što su percepcija, memorija, intelekt, emocije i cjelokupna djetetova osobnost (Posokhova, 1999). Predškolsko dijete kroz igru uči i uči igrajući se. U razvojnoj se psihologiji igra definira kao djetetova unutarnja potreba za aktivnošću koju prati zadovoljstvo i osjećaj ugone.

Igra omogućuje djetetu da se razvija intelektualno, emocionalno, socijalno i tjelesno. Kroz igru dijete obogaćuje svoja iskustva i širi svoje spoznaje. Kroz igru i igrom dijete razvija i usavršava sve svoje sposobnosti, pa tako i jezične. U predškolskom je razdoblju zato iznimno

važno poticati i razvijati sve vještine i kompetencije, pa tako i jezično-govorne kroz i putem igre. U igri je dijete intrinzično motivirano. Pavličević-Franić (2011) navodi da kad se dijete igra ono uči, a obrazovni učinak ostvaruje se nesvjesno. Jer učenjem kroz igru ostvaruje se na djetetu primjeren, razigran i zanimljiv način koji je funkcionalan i jako učinkovit jer dijete nema osjećaj da nešto uči nego da se igra. U ustanovi za RPOO koriste se razne didaktičke igre i aktivnosti koje su sustavne i metodički vođene kroz igru tijekom koje se igrajući uči.

Aladrović Slovaček (2019) ističe da suvremena koncepcija odgoja i obrazovanja smatra igru vrlo važnom jer djetetu omogućava usvajanje novih znanja, vještina, sposobnosti i navika. Didaktička igra je utemeljena na principu humanističke edukacije i komunikacije, a ima za cilj poučavanje igrom. Jezične igre dijele se različito. A autorica navodi ovu podjelu:

1. Igre s pomoću kojih se želi bolje ovladati nekim sadržajem u koje spadaju igre slušanja, govorenja, čitanja i pisanja.
2. Igre s obzirom na uvježbavanje ili usvajanje određenih gramatičkih sadržaja u koje spadaju fonološke, morfološke i sintaktičke igre.
3. Igre čiji je cilj obogaćivanje rječnika, a to su leksičke igre. (Aladrović Slovaček 2019, str.117).

Znamo da prema Nacionalnom kurikulumu (2015) odgoj i obrazovanje između ostalog pridonose izgradnji osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta pojedinca unutar kojeg djecu potičemo na poštovanje i njegovanje vlastite kulturne i povijesne stečevine. U hrvatsku narodnu nematerijalnu baštinu između ostalog spada dijalekt, stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, razne tradicionalne pučke vrednote (instrumenti, stari predmeti...). Kada je riječ o implementaciji kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni rad s predškolskom djecom u obzir se uzimaju sadržaji iz kajkavske baštine (i dječji i oni koji su za odrasle ako su naravno primjereni) i integriraju u razne vrste aktivnosti (glazbene, likovne, dramske, životno-praktične i radne, aktivnosti interpretacije umjetničkih tvorevina, aktivnosti građenja i konstruiranja ...). Postoje brojne pjesme, plesovi, pokretne igre, igre s pjevanjem, dramske igre, glazbene igre, brojalice, igre riječima i običaji na kajkavskom narječju koje odgojitelji mogu koristiti u implementaciji kajkavskog narječja u radu s predškolskom djecom. Naravno treba voditi računa da svaka planirana metodička aktivnost ima primjeren cilj i zadatke provođenja, a njen sadržaj da bude prilagođen dobi, mogućnostima i sposobnostima djece u određenoj skupini u kojoj se aktivnost provodi.

Bilo što da odgojitelj izabere kao poticaj za neku planiranu aktivnost s djecom iz narodne baštine autorica Govorčin (2017) napominje da bi trebalo pridavati pažnju da sadržaj bude primjeren dječjoj dobi jer ako je djeci sadržaj razumljiv onda im izražavanje protječe bez frustracije. Djeci treba ponuditi kvalitetne materijale i u dovoljnim količinama jer dječje izražavanje ovisi i o njima. Djecu treba dobro i primjerenom motivirati i potaknuti njihovu unutarnju i vanjsku motivaciju.

8. BOGAĆENJE RJEČNIKA

Budući da se istraživački dio ovog diplomskog rada bavi bogaćenjem rječnika kajkavskim riječima uz provođenje sustavnih i planskih aktivnosti na kajkavskom narječju treba spomenuti teorijske činjenice vezane za rječnik i njegovo bogaćenje. Od trenutka kada dijete progovori prvu smislenu riječ ona je njegovo moćno i osnovno izražajno sredstvo. Bogaćenje rječnika spada u jezični odgojno-obrazovni rad u područje razvoja jezika. U predškolsko doba vrlo je važno s kojim brojem riječi dijete barata, jer ukoliko dijete barata s malim brojem riječi može se suočavati s poteškoćama težeg usmenog, a kasnije i pismenog izražavanja. Zbog toga se u jezičnom odgojno-obrazovnom radu između ostalog treba pridavati velika pažnja usvajanju novih riječi i bogaćenju dječjeg rječnika. Rječnik se bogati kroz poticajno okruženje, kroz razne igre i aktivnosti navedene u ranijim poglavljima.

Pavličević-Franić (2011) navodi da sve riječi nekog jezika čine njegov leksik odnosno rječnik (grč. *lexikos*-koji se tiče riječi). Leksikologija je grana jezikoslovlja koja proučava leksik. Govornik koji ima veći fond riječi u svom rječniku biti će uspješniji u sporazumijevanju. Koju će riječ i kada govornik iskoristiti u svom govoru, ovisi o izboru samog govornika i bogatstva njegovog rječnika ali i o općenitom jezičnom znanju i pouzdanju. Autorica također ističe da dijete do svoje četvrte godine uglavnom stječe osnove materinskoga jezika (usvojio je jezik svoga okruženja i može uspješno komunicirati). U petoj godini života dijete je već jako dobro uvježbalo tu osnovu. Razvoj rječnika u predškolskoj dobi ovisi o razini usvojenosti ulaznog jezika (organski idiom J1) koji direktno utječe na formiranje ciljanoga jezika (standardni jezik J2).

Rade (2003) ističe kako poticanje razvoja govorno-jezičnih sposobnosti kod djece iziskuje stalno proširivanje djetetova rječnika. Jer ako dijete posjeduje nedostatan rječnik i nedovoljno razumije jezične strukture onda su to najčešći razlozi za njegovo površno govorno-jezično izražavanje. Teme i sadržaje za bogaćenje rječnika treba proširivati novim doživljajima, iskustvima, konkretnim, a poslije i apstraktnim pojmovima. potrebno je stalno povećavati broj i vrste riječi u dječjem rječniku.

Posokhova (2010) navodi da se u predškolskoj dobi razvoj djetetova govora odvija vrlo brzo. Rječnik se popunjava s velikim brojem novih riječi, poboljšava se izgovor glasova, rečenice postaju oblikovanije i bogatije. U predškolsko doba (od 3 do 6 godina) djetetov vokabular raste nevjerovatnom brzinom. Kod neke sedmogodišnje djece javlja se problem da fond riječi ostaje

ograničen. Dijete u toj dobi poznaje mnogo riječi i može objasniti njihovo značenje, no te riječi često ostaju u njegovom pasivnom rječniku i dijete ih ne koristi u vlastitom govoru

Peretić i sur. (2015) govore da je rječnik mentalna riznica pojmova koja se usvaja cijeli život. Pri tome se naravno ne misli na ispraznu recepciju novih riječi. Bogaćenje rječnika podrazumijeva stvaranje predodžbe i značenja za svaku novu riječ. A ona se zatim isprepliće i preklapa s već usvojenim pojmovima, učvršćujući stare i stvarajući nove koncepte kojima se tada možemo koristiti u komunikaciji. Dokazano je da je proces bogaćenja rječnika u početku djetetova života nešto sporiji, a da u predškolsko doba znatno raste.

9. ULOGA ODGOJITELJA U IMPLEMENTACIJI KAJKAVSKOG NARJEČJA U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI

Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe iz 2008. godine odgojitelj je stručno educirana osoba koja u ustanovi RPOO provodi odgojno-obrazovni program rada s djecom i stručno promišlja odgojno-obrazovni proces. On i planira, programira i valorizira odgojno-obrazovni rad s djecom. Odgojitelj je voditelj i organizator odgojno-obrazovnog procesa, on posjeduje znanja iz pedagogije, didaktike i metodike, a u njima je sustavno ljudsko iskustvo u vještini odgajanja i obrazovanja (Bognar i Matijević, 2002). Da bi djeci omogućili to “ljudsko iskustvo” kroz svoj odgojno-obrazovni rad, prostorno- materijalno okruženje i razni metodički poticaji odgojiteljima su od presudne važnosti, oni su zapravo njihova “produžena ruka”, vrlo važna, a ja bih rekla i presudna “pomoć”. Odgojiteljev rad ovisi o pomno pripremljenom, estetski dopadljivom prostorno-materijalnom okruženju i raznim metodičkim poticajima koji mu služe kao pedagoško sredstvo, a istovremeno daju i snažnu poruku o odgojno-obrazovnom planu/kurikulumu.

Petrović-Sočo (1997) navodi da dijete kroz jezik i komunikaciju stvara socioemocionalnu vezu s odgajateljem i drugom djecom iz skupine. Odgojitelj tu vezu treba njegovati tako da poštuje dijete i njegove sposobnosti i da ne nameće vlastita znanja nego da s djetetom uči nova znanja i prilagođava se novim situacijama. Odgajatelj je i govorni uzor djetetu, pravilan govorni model.

Velički (2009) naglašava da se poticanje govornog razvoja djece ne može sažeti samo u neke kratke programe ili aktivnosti ograničene vremenom. Komunikacija s djecom zbiva se uvijek i u svakom trenutku. Odgojitelj treba uvijek preispitivati svoje ponašanje kao i svoje postupke, pa tako i vlastiti govor. Treba razmišljati i o govoru kojeg nudi djeci te o govorno-jezičnim i književno-umjetničkim sadržajima kojima djecu okružuje te njihovu prikladnost.

Dragić (2016) pak navodi da odgojitelj u radu s djecom treba odabrati zanimljive sadržaje koji su primjereni dobi djeteta i razvojnom stupnju na kojem se nalaze. Takvi sadržaji kod djece tada izazivaju znatiželju, pozornost i uključenost. Odgojiteljeva je zadaća ponuditi djeci sadržaje (poticaje) - pjesme, priče, pokrete, igre i slično koje će poticati stvaralaštvo i zadržavati dječju pažnju te poticati izražavanje govorom. Odgojitelji trebaju biti kreativni i služiti se zanimljivim načinima kako bi pomogli djeci u usvajanju jezika, stjecanju vještina, slušanja, govorenja i pisanja.

Kada pak govorimo o odgojitelju i njegovoj implementaciji i primjeni narječja u njegov odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi, uz sve ranije navedeno vrlo je važno da poznaje zakonske smjernice NKRPOO i mišljenja stranih i domaćih autora o važnosti implementacije narječja u odgojno obrazovni rad. Sve te činjenice trebale bi odgojitelja inspirirati, ohrabrivati i poticati na implementaciju i primjenu narječja jer ga one itekako obvezuju na to.

Hranjec (1996) govori da se u predškolskoj dobi formira djetetov odnos prema narječju. Odgojitelj i njegov pedagoški moment tada su presudni. Odgojitelj svakako treba imati na umu da nema lijepih i ružnih govora. Također je važno da odgojitelj poznaje lokalno narječje. Odgojiteljica treba poznavati temeljna didaktička načela sustavnosti i postupnosti koja se ostvaruju kroz niz pravila: od lakšeg k težem, od jednostavnoga k složenom, od bližega k daljnjem, od poznatoga k nepoznatom i od konkretnoga k apstraktnom. Narječje ne bi trebalo biti zastupljeno samo u metodici hrvatskog jezika nego i u svim drugim metodikama.

Slunjski (2001) ističe da takav odgajatelj ne ispravlja dijete niti ne naglašava pogreške, već postepeno, uz narječje, uvodi i standardni jezik. Odgojitelj koji istinski voli kulturu, tradiciju i koji u sebi nosi te vrijednosti, može biti odličan model, primjer i uzor djeci i doista promicati kulturu u radu s djecom.

Odgojitelji trebaju u svoj rad implementirati narječja iz više ranije navedenih razloga. Za odgojitelje koji rade na području kajkavskog narječja važno je ovdje spomenuti i mišljenje autora Hranjeca (2004) koji ističe kako je važno da se u predškolskom razdoblju ne zanemari i ne potisne *kaj*, da njegovom govorniku jednog dana ne postane dalek i odbojan. Promicanje kajkavskog narječja autor smatra kohezijskim činom i bogatstvom u različitosti.

10. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

10.1. Opis uzorka

Istraživanje je provedeno u ustanovi za RPOO u Međimurskoj županiji u jednoj ruralnoj sredini. Sudionici navedenog istraživanja bila su djeca jedne mješovite vrtićke skupine, njih ukupno 21. Od ukupnog broja 10-ero djece je u dobi od 3 do 4,11 godina (prva dobna skupina) i 11-ero djece je u dobi od 5 do 7 godina (druga dobna skupina), a uzorak ispitanika prikazan je u Tablici 1.

Tablica 1. *Uzorak ispitanika*

Uzorak	Broj ispitanika	Postotak
Ukupno:	21	100%
Prva dobna skupina (3-4.11god.)	10	48%
Druga dobna skupina (5-7 god.)	11	52%

10.2. Opis instrumenata istraživanja

Instrumenti istraživanja bili su: tabela za ispitivanje poznavanja i razumijevanja ponuđenih kajkavskih riječi za početak i kraj istraživanja te program aktivnosti za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika (Tablica 6).

10.3. Cilj istraživanja

U ovom radu cilj istraživanja bio je utvrditi utječu li sustavne i planirane aktivnosti na kajkavskom narječju na prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje kajkavskih riječi kod djece predškolske dobi, a samim time i na bogaćenje kajkavskog rječnika.

10.3.1. Zadaci istraživanja

Iz navedenog cilja istraživanja proizlaze sljedeći zadaci:

Z.1. Ispitati početnu razinu upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece.

Z.2. Pripremiti program i provesti aktivnosti za lakše razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i utjecati na bogaćenje kajkavskog rječnika.

Z.3. Ispitati razinu upoznatosti, razumijevanja i usvojenosti ponuđenih kajkavskih riječi nakon provedenih aktivnosti s djecom.

Z.4. Ispitati postoje li razlike u razini upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi između početnog i završnog mjerenja (razlike unutar grupe i razlike između dviju grupa).

10.4. Hipoteza

Prema pregledu teorijske literature izvedena je hipoteza:

H₀ Pretpostavlja se da većina djece ne prepoznaje i ne razumije značenje većine ponuđenih zadanih kajkavskih riječi na početnom mjerenju.

H₁ Pretpostavlja se da većina djece prepoznaje i razumije značenje većine ponuđenih zadanih kajkavskih riječi na završnom mjerenju.

H₂ Pretpostavlja se da postoji razlika u poznavanju i razumijevanju značenja svih ponuđenih kajkavskih riječi kod djece na početku mjerenja i na kraju mjerenja zbog provođenja sustavnih i planskih aktivnosti na kajkavskom narječju.

10.5. Provedba istraživanja i obrada podataka

Prije početka istraživanja zatražena je dozvola za provedbu istraživanja od ravnateljice ustanove u kojoj se planiralo provoditi istraživanje. Nakon njenog odobrenja organiziran je roditeljski sastanak sa roditeljima djece s kojima se planiralo provoditi istraživanje. Roditeljima je objašnjen cilj i svrha istraživanja, razlog potrebe dobivanja njihove suglasnosti te im je zajamčena anonimnost svakog djeteta. Kreirana je tabela za bilježenje dječjih odgovora o poznavanju i razumijevanju značenja ponuđenih kajkavskih riječi koja se koristila za početnu i završnu fazu istraživanja. Prva faza istraživanja odnosila se na ispitivanje djece o poznavanju

i razumijevanju značenja zadanih riječi (ponuđeno je 20 kajkavskih riječi). U drugoj fazi dobiveni podaci su ubačeni u Excel i analizirani. Prema rezultatima kreiran je Program s aktivnostima za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika (Tablica 6). Aktivnosti su se sustavno i planski provodile u razdoblju od dva mjeseca (veljača-ožujak 2023.). U trećoj fazi izvršeno je ponovno ispitivanje djece o poznavanju i razumijevanju istih zadanih riječi. U četvrtoj fazi napravljena je analiza i usporedba dobivenih podataka početne i završne faze istraživanja te je izveden zaključak istraživanja.

11. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA

11.1. Analiza početne razine upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece

Prvi zadatak istraživanja odnosio se na ispitivanje i analiziranje upoznatosti pojedinog djeteta s ponuđenim kajkavskim riječima, kao i razumijevanje istih. Djeci je ponuđeno 20 kajkavskih riječi, redom: *žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža, klet, rajngla, štrukli, kokot, protuletje, hapljivati, tržiti, bedastoče, beteg, lefko, fkaniti, ščusnuti, fkrasti, popariti*.

Djeca su podijeljena u dvije dobne skupine: 1. dobna skupina od 3 do 4,11 godina ($N=10$), i 2. dobna skupina od 5 do 7 godina ($N=11$).

Djeci je najprije postavljeno pitanje poznaju li riječ koja im je spomenuta i od njih je traženo da odgovore s „Da“ ili „Ne“. Nakon toga, djeca su zamoljena da objasne značenje te riječi, a odgovor se bilježio s „Da“ ili „Ne“. U Tablici 2. prikazani su dobiveni rezultati za prvu dobnu skupinu djece i prvih 10 postavljenih riječi (*žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža, klet, rajngla, štrukli, kokot*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 2. Prikaz rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>žugice</i>	<i>kitje</i>	<i>pajdaš</i>	<i>ceker</i>	<i>robec</i>	<i>hiža</i>	<i>klet</i>	<i>rajngla</i>	<i>štrukli</i>	<i>kokot</i>
Dijete											
D1	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
D2	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D3	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D4	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D5	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
D6	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
D7	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D8	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
D9	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
D10	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da

Poznaju riječ	0,00	0,00	10,00	30,00	0,00	50,00	0,00	0,00	60,00	50,00
Ne poznaju riječ	100,00	100,00	90,00	70,00	100,00	50,00	100,00	100,00	40,00	50,00
Objašnjavaju značenje	0,00	0,00	10,00	30,00	0,00	50,00	0,00	0,00	60,00	50,00
Ne objašnjavaju značenje	100,00	100,00	90,00	70,00	100,00	50,00	100,00	100,00	40,00	50,00

Prema rezultatima iz Tablice 2., uočava se kako veći broj djece ne prepoznaje, niti ne objašnjava većinu od prvih 10 ponuđenih riječi. Čak 100% djece ($N=10$) nije prepoznalo niti moglo objasniti riječi: *žugice, kitje, robec, klet, rajngla*.

Samo jedno dijete (10%) prepoznalo je i moglo objasniti riječ *pajdaš*, a njih troje (30%) riječ *ceker*. Polovina od ukupnog broja djece ($N=5$) prepoznala je i objasnila riječi *hiža* i *kokot*. Najveće poznavanje i objašnjavanje kajkavske riječi utvrđeno je kod 60% djece i to kod riječi *strukli* ($N=6$).

Provjereno je znaju li djeca koja su rekla da poznaju pojedinu riječ i objasniti tu riječ, te je prema rezultatima vidljivo kako nema odstupanja. Riječi koje ne poznaju, ne mogu ni objasniti, a riječi za koje su rekli da su im poznate, mogli su ih i objasniti.

Nadalje, u Tablici 3. prikazani su dobiveni rezultati također za prvu dobnu skupinu djece i drugih 10 postavljenih riječi (*protuletje, hapljivati, tržiti, bedastoče, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti, fkrasti, popariti*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 3. Prikaz rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>protuletje</i>	<i>hapljivati</i>	<i>tržiti</i>	<i>bedastoče</i>	<i>beteg</i>	<i>lefko</i>	<i>fkaniti</i>	<i>šćusnuti</i>	<i>fkrasti</i>	<i>popariti</i>
Dijete											
D1	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D2	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D3	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D4	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D5	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne

D6	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
D7	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D8	Upoznatost	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D9	Upoznatost	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
D10	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
Poznaju riječ		20,00	0,00	20,00	0,00	0,00	40,00	0,00	0,00	40,00	0,00
Ne poznaju riječ		80,00	100,00	80,00	100,00	100,00	60,00	100,00	100,00	60,00	100,00
Objašnjavaju značenje		10,00	0,00	20,00	0,00	0,00	20,00	0,00	0,00	40,00	0,00
Ne objašnjavaju značenje		90,00	100,00	80,00	100,00	100,00	80,00	100,00	100,00	60,00	100,00

Kako je prikazano u Tablici 3., u ovom krugu od deset postavljenih riječi, čak 60% riječi je bilo djeci nepoznato i nisu ih mogli objasniti. To su redom slijedeće riječi: *hapljivati*, *bedastoče*, *beteg*, *fkaniti*, *ščusnuti* i *popariti*.

Nešto više, ali još uvijek manje od polovice djece (40%) prepoznalo je riječi *lefko* i *fkrasti*. Za riječ *fkrasti* ista djeca nisu imala problem s objašnjavanjem prepoznate riječi, međutim kod riječi *lefko* vidi se odstupanje od 20%, što znači da dvoje djece iako je prepoznalo navedenu riječ, tu riječ nije znalo i objasniti.

Slična situacija je s riječima *protuletje* i *tržiti*. 20% djece prepoznalo je obje riječi ($N=2$), ali oboje djece samo su riječ *tržiti* mogli i objasniti, dok je riječ *protuletje* znalo objasniti samo jedno dijete.

Kada se usporedbe Tablica 2. i Tablica 3. za istu dobnu skupinu, uočava se kako većina djece prepoznaje i objašnjava malen broj riječi, a uz to i malen broj djece unutar svake riječi može prepoznati i objasniti pojedinu riječ. Od ukupnog broja ($N=20$) kajkavskih riječi, čak 11 riječi djeca nisu ni prepoznala ni objašnjavala. Od ukupnog broja, najlakše su prepoznali i objasnili riječ *štrukli* i to šest od deset djece (60%).

Sljedeća ispitana grupa u početnom mjerenju jest grupa djece od 5 do 7 godina starosti. U sljedećim tablicama navedeni su rezultati, ponovno grupirani po 10 riječi u pojedinoj tablici. U ovoj grupi broj djece je bio za jedan veći nego u prvoj grupi ($N=11$).

U Tablici 4. prikazani su dobiveni rezultati za drugu dobnu skupinu djece i prvih 10 postavljenih riječi (*žugice*, *kitje*, *pajdaš*, *ceker*, *robec*, *hiža*, *klet*, *rajngla*, *štrukli*, *kokot*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 4. Prikaz rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>žugice</i>	<i>kitje</i>	<i>pajdaš</i>	<i>ceker</i>	<i>robec</i>	<i>hiža</i>	<i>klet</i>	<i>rajngla</i>	<i>strukli</i>	<i>kokot</i>
Dijete											
D11	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D12	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Ne
D13	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D14	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne
D15	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
D16	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
D17	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
D18	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da
D19	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
D20	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da
D21	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da
Poznaju riječ		0,00	0,00	9,09	36,36	0,00	81,82	0,00	36,36	100,00	63,64
Ne poznaju riječ		100,00	100,00	90,91	63,64	100,00	18,18	100,00	63,64	0,00	36,36
Objašnjavaju značenje		0,00	0,00	9,09	36,36	0,00	81,82	0,00	36,36	63,64	54,55
Ne objašnjavaju značenje		100,00	100,00	90,91	63,64	100,00	18,18	100,00	63,64	36,36	45,45

Prema prikazu rezultata može se zaključiti kako su od ukupnog broja riječi ($N=10$), samo 4 riječi u potpunosti nepoznate djeci u ovoj dobnoj skupini, a to su redom: *žugice*, *kitje*, *robec* i *klet*.

Jedna trećina djece ($N=4$) prepoznaju riječi *ceker* i *rajngla* te ih znaju objasniti. Samo jedno dijete prepoznaje i zna objasniti riječ *pajdaš*.

Zanimljivi su podaci za riječi: *hiža*, *strukli* i *kokot*. Riječ *hiža* prepoznaje i zna objasniti veći dio djece ($N=9$), dok riječ *kokot* prepoznaje nešto više od polovice djece ($N=7$), ali objasniti navedenu riječ zna manji broj djece ($N=6$).

Slična je situacija kod riječi *strukli*. Sva djeca ($N=11$) istaknula su odmah da prepoznaju tu riječ, međutim, njih sedam (63,64%) tu je riječ znalo i objasniti.

Nakon prvog skupa ponuđenih riječi, i ovoj je dobnoj skupini ponuđen i drugi skup kajkavskih riječi, a rezultati su predočeni u tablici koja slijedi.

U Tablici 5. prikazani su dobiveni rezultati za drugu dobnu skupinu djece i drugih 10 postavljenih riječi (*protuletje, hapljivati, tržiti, bedastoče, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti, fkrasti, popariti*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 5. Prikaz rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>protuletje</i>	<i>hapljivati</i>	<i>tržiti</i>	<i>bedastoče</i>	<i>beteg</i>	<i>lefko</i>	<i>fkaniti</i>	<i>šćusnuti</i>	<i>fkrasti</i>	<i>popariti</i>
Dijete											
D11	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D12	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
D13	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
D14	Upoznatost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
D15	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
D16	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
D17	Upoznatost	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne
D18	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
D19	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
	Značenje	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne
D20	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
D21	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne
Poznaju riječ	54,55	0,00	72,73	81,82	0,00	81,82	81,82	0,00	90,91	0,00	
Ne poznaju riječ	45,45	100,00	27,27	18,18	100,00	18,18	18,18	100,00	9,09	100,00	
Objašnjavaju značenje	54,55	0,00	63,64	45,45	0,00	81,82	54,55	0,00	90,91	0,00	
Ne objašnjavaju značenje	45,45	100,00	36,36	54,55	100,00	18,18	45,45	100,00	9,09	100,00	

Ovaj skup rezultata ukazuje na odstupanja u pojedinim riječima kada se govori o poznavanju i objašnjavanju pojedine riječi. No, najprije da se istaknu riječi koje nisu uopće prepoznate, ali ni objašnjene, a to su: *hapljivati, beteg, šćusnuti, popariti*.

Najveći broj djece, čak 10 od 11, prepoznaje i objašnjava riječ *strukli* (90,91%). Podjednak broj djece (81,82%) prepoznaje tri riječi: *bedastoče*, *lefko* i *fkaniti*. Međutim razlika kod objašnjavanja tih riječi je vidljiva. Samo riječ *lefko*, djeca koja su rekla da je prepoznaju, znala su je i objasniti. Kod riječi *bedastoče* već imamo odstupanje. Iako je 81,82% djece reklo da znaju za tu riječ, njih 45,45% samo ju je znalo i objasniti. Slična je situacija i s riječi *fkaniti*. Od ukupnog broja djece koja su rekla da prepoznaju navedenu riječ, 54,55% znalo ju je i objasniti. Kod riječi *tržiti* ponovno imamo situaciju u kojoj veći broj djece prepoznaje (72,73%), ali ne objašnjavaju svi navedenu riječ (63,64%).

Kada se usporedbe Tablica 4. i Tablica 5. za istu dobnu skupinu, uočava se kako pojedina djeca prepoznaju i objašnjavaju čak više od polovice zadanih riječi (12 od 20). Od ukupnog broja, najlakše su prepoznali riječ *strukli* (100%), ali tek nešto više od polovice djece je istu riječ znalo i objasniti (63,64%). Najveći postotak u prepoznavanju i objašnjavanju iste riječi vidljiv je za riječ *fkrasti*, čak 90,91%.

Prema rezultatima dobivenim na početnom mjerenju u potpunosti se prihvaća hipoteza H_0 *Pretpostavlja se da većina djece ne prepoznaje i ne razumije značenje većine ponuđenih zadanih kajkavskih riječi na početnom mjerenju.*

Nakon početnog mjerenja i dobivenih rezultata o poznavanju i objašnjavanju pojedine kajkavske riječi, pripremljen je program provođenja aktivnosti koje bi trebale dovesti do povećanja prepoznavanja, razumijevanja i usvajanja navedenih riječi.

11.2. Provođenje programa s aktivnostima za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika.

Da bi djeca lakše prepoznala, razumjela, a nakon toga i usvojila ponuđene kajkavske riječi: *žugice*, *kitje*, *pajdaš*, *ceker*, *robec*, *hiža*, *klet*, *rajngla*, *strukli*, *kokot*, *protuletje*, *hapljivati*, *tržiti*, *bedastoče*, *beteg*, *lefko*, *fkaniti*, *ščusnuti*, *fkrasti*, *popariti* te obogatila svoj kajkavski rječnik napravljen je Program aktivnosti za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika (Tablica 6). Odabrana su primjerena narodna djela na kajkavskom narječju s područja Međimurja, jedna slikovnica na kajkavskom narječju „*Mišeki*“ autora Božidara Glavine, jedno likovno djelo naivne likovne umjetnosti autora Ivana

Rabuzina te tradicionalni predmeti s područja Međimurja (*ceker, robec, rajngla*). Pjesme koje su se koristile bile su: „*Mamica su štrukle pekli*“, „*Mesec sveti*“, „*Ljubav se ne trži*“, „*Protuletje se otpira*“, „*Šečem,šečem drotičko*, pokretna dječja igra „*Žugice hote dimo*“, slikovnica „*Mišeki*“ na kajkavskom narječju, a korišteni su i tradicionalni predmeti. *robec, ceker* i *rajngla* u centru „*Dučan*“ i obiteljsko-dramskom centru. U likovnim aktivnostima teme za likovno izražavanje bile su: „*Žugice*“, „*Robec*“, „*Kokot na tikvi*“ (po predlošku slike naivnog likovnog umjetnika I. Rabuzina) koje su se provodile u raznim likovnim tehnikama. U građevnom centru provodile su se igre građenja i konstruiranja „*Hiža*“ sa raznim poticajnim građevnim materijalima (drvene i pvc kocke, kartoni, slama). Slikovnica na kajkavskom narječju „*Mišeki*“ koristila se za čitanje ali i za dramatizaciju. Organizirali smo i dvije radionice u kojima smo izrađivali „*Štrukle*“ i „*Cekere*“.

Sve aktivnosti su se provodile sustavno, planski i što je jako važno integrirano kroz razne vrste aktivnosti (aktivnosti interpretacije umjetničkih tvorevina, dramske aktivnosti, dječje igre, likovne aktivnosti, životno praktične i radne aktivnosti, građevne aktivnosti, simboličke igre) u razdoblju od dva mjeseca (veljača-ožujak 2023). U svim ponuđenim aktivnostima djeca su bila vrlo motivirana i zainteresirana te vrlo aktivno sudjelovala u svim ponuđenim aktivnostima što se vidi i iz završnih rezultata istraživanja.

Tablica 6. Program aktivnosti za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika

Program aktivnosti za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika veljača - ožujak, 2023.		
AKTIVNOSTI	POTICAJI	RIJEČI ZA USVAJANJE
INTERPRETACIJA UMJETNIČKIH TVOREVINA	PJESME: „Mamica su štrukle pekli“ međimurska narodna pjesma	štrukli
	„Mesec sveti“ međimurska narodna pjesma	klet, robec
	„Ljubav se ne trži“ međimurska narodna pjesma	tržiti, hapljivati
	„Protuletje se otpira“ međimurska narodna pjesma	protuletje
	„Šečem, šečem drotičko“ međimurska narodna pjesma	rajngla
	SLIKOVNICA: „Mišeki“ Božidar Glavina	pajdaš, bedastoće, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti, fkrasti
DRAMSKE AKTIVNOSTI	-dramatizacija slikovnice „Mišeki“ Božidar Glavina	pajdaš, bedastoće, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti, fkrasti
DJEČJE IGRE	„Žugice hote dimo“	žugice, kitje, popariti
LIKOVNE AKTIVNOSTI	Crtanje drvenim bojicama: „Žugice“	žugice, kitje, popariti
	Slikanje vodenim bojama: „Robec“	robec
	Slikanje temperama: „Kokot na tikvi“ (po slici slikara I. Rabuzina	kokot
ŽIVOTNO-PRAKTIČNE I RADNE AKTIVNOSTI	Radionica izrade „Štrukli“	štrukli
	Radionica izrade: „Ceker“	ceker
SIMBOLIČKE IGRE	u centar „Dućan“ uvesti cekere, rajngle, robce	tržiti, ceker, rajngla, robec
	u centar „Obiteljsko-dramskih igara“ uvesti cekere, rajngle, robce	robec, ceker, rajngla
GRADEVNE AKTIVNOSTI	razne igre građenja i konstruiranja „Hiža“ - razni građevni materijali	hiža

11.3. Analiza završne razine upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece nakon provođenja planiranih aktivnosti

Treći zadatak istraživanja odnosio se na ispitivanje i analiziranje upoznatosti pojedinog djeteta s ponuđenim kajkavskim riječima, kao i razumijevanje istih nakon provedenih planiranih aktivnosti. Djeci je opet ponuđeno istih 20 kajkavskih riječi kao i prije 2 mjeseca, redom: žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža, klet, rajngla, štrukli, kokot, protuletje, hapljivati, tržiti, bedastoće, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti, fkrasti, popariti.

Djeca su podijeljena u identične dvije dobne skupine kao i na početku istraživanja: 1. dobna skupina od 3 do 4,11 godina ($N=10$), i 2. dobna skupina od 5 do 7 godina ($N=11$).

U Tablici 7. prikazani su dobiveni završni rezultati za prvu dobnu skupinu djece i prvih 10 postavljenih riječi (*žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža, klet, rajngla, štrukli, kokot*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 7. Prikaz završnih rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>žugice</i>	<i>kitje</i>	<i>pajdaš</i>	<i>ceker</i>	<i>robec</i>	<i>hiža</i>	<i>klet</i>	<i>rajngla</i>	<i>štrukli</i>	<i>kokot</i>
Dijete											
D1	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
D2	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne
	Značenje	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D3	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Ne	Ne
	Značenje	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
D4	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne
D5	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D6	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D7	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D8	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D9	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D10	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Poznaju riječ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	80,00	90,00	70,00
Ne poznaju riječ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	20,00	10,00	30,00
Objašnjavaju značenje	100,00	60,00	60,00	80,00	70,00	70,00	60,00	70,00	80,00	70,00	
Ne objašnjavaju značenje	0,00	40,00	40,00	20,00	30,00	30,00	40,00	30,00	20,00	30,00	

Kad se pogleda završno mjerenje, nakon provedenih aktivnosti, vidljivo je da sada više nema slučaja da neka od riječi nije poznata barem nekoj djeci.

Zanimljivo je da sada prepoznaju riječi *žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža* i *klet* sva djeca (100%).

Riječ *žugice* i sva djeca mogu objasniti ($N= 10$). S ostalim riječima postoji odstupanje, pa tako 60% djece može objasniti riječi *kitje, pajdaš* i *klet*. 70% djece objašnjava riječi *robec* i *hiža*. 80% djece objašnjava riječ *ceker*.

Što se tiče riječi *rajngla*, 80% djece prepoznaje i 70% njih može riječ objasniti. Riječ *strukli* na istom je tragu, 90% njih prepoznaje, ali 80% djece objašnjava navedenu riječ. Kod riječi *kokot*, podjednak broj djece (70%) i prepoznaje i objašnjava navedenu riječ.

U Tablici 8. prikazani su dobiveni završni rezultati za prvu dobnu skupinu djece i drugih 10 postavljenih riječi (*protuletje*, *hapljivati*, *tržiti*, *bedastoće*, *beteg*, *lefko*, *fkaniti*, *ščusnuti*, *fkrasti*, *popariti*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 8. Prikaz završnih rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>protuletje</i>	<i>hapljivati</i>	<i>tržiti</i>	<i>bedastoće</i>	<i>beteg</i>	<i>lefko</i>	<i>fkaniti</i>	<i>ščusnuti</i>	<i>fkrasti</i>	<i>popariti</i>
Dijete											
D1	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da
D2	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
D3	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
D4	Upoznatost	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
	Značenje	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da
D5	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D6	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
D7	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
D8	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Da
D9	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D10	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Da
Poznaju riječ		60,00	50,00	100,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	100,00	100,00
Ne poznaju riječ		40,00	50,00	0,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	0,00	0,00
Objašnjavaju značenje		60,00	10,00	100,00	30,00	40,00	50,00	40,00	30,00	80,00	100,00
Ne objašnjavaju značenje		40,00	90,00	0,00	70,00	60,00	50,00	60,00	70,00	20,00	0,00

Kao i u prvih deset riječi i u ovom skupu od deset riječi nema slučaja da neka od riječi nije prepoznata ili objašnjena. Sva djeca prepoznala su riječi *tržiti*, *fkrasti* i *popariti* (100%), ali vidi se kako riječ *fkrasti* ne objašnjavaju sva djeca (80%). 60% djece prepoznaje riječi *protuletje*,

bedastoče, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti. Unatoč prepoznavanju riječi, uočena su odstupanja kad djeca trebaju objasniti pojedinu riječ. Jedino *protuletje* je svih 60% i objasnilo. Riječ *bedastoče* i *šćusnuti* objasnilo je samo troje djece. *Beteg* i *fkaniti* objasnilo je četvero djece, a petero djece objasnilo je riječ *lefko*.

50% djece prepoznalo je riječ *hapljivati*, ali samo je jedno dijete istu riječ moglo objasniti.

Nadalje, u Tablici 9. prikazani su dobiveni završni rezultati za drugu dobnu skupinu djece i prvih 10 postavljenih riječi (*žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža, klet, rajngla, štrukli, kokot*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 9. Prikaz završnih rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	žugice	kitje	pajdaš	ceker	robec	hiža	klet	rajngla	štrukli	kokot
Dijete											
D11	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D12	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D13	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D14	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D15	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D16	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D17	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D18	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D19	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D20	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D21	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Poznaju riječ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Ne poznaju riječ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Objašnjavaju značenje	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Ne objašnjavaju značenje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Djeca u dobi od 5 do 7 godina, prepoznala su i objasnila svaku od ponuđenih 10 riječi (100%) - žugice, kitje, pajdaš, ceker, robec, hiža, klet, rajngla, štrukli, kokot na završnom mjerenju.

U Tablici 10. prikazani su dobiveni završni rezultati za drugu dobnu skupinu djece i drugih 10 postavljenih riječi (*protuletje, hapljivati, tržiti, bedastoće, beteg, lefko, fkaniti, šćusnuti, fkrasti, popariti*) te su istaknuti postotci za svaku riječ.

Tablica 10. Prikaz završnih rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi

	Riječ	<i>protuletje</i>	<i>hapljivati</i>	<i>tržiti</i>	<i>bedastoće</i>	<i>beteg</i>	<i>lefko</i>	<i>fkaniti</i>	<i>šćusnuti</i>	<i>fkrasti</i>	<i>popariti</i>
Dijete											
D11	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
D12	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da
D13	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
D14	Upoznatost	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da
	Značenje	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
D15	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D16	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D17	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D18	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D19	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D20	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
D21	Upoznatost	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
	Značenje	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Poznaju riječ	100,00	72,73	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	72,73	100,00	100,00	
Ne poznaju riječ	0,00	27,27	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	27,27	0,00	0,00	
Objašnjavaju značenje	100,00	72,73	100,00	100,00	63,64	100,00	100,00	72,73	100,00	100,00	
Ne objašnjavaju značenje	0,00	27,27	0,00	0,00	36,36	0,00	0,00	27,27	0,00	0,00	

Što se tiče drugih 10 ponuđenih riječi na završnom mjerenju, 8 od 10 riječi sva djeca prepoznaju i većinu i objašnjavaju. Jedino je uočeno odstupanje kod riječi *beteg*, gdje iako sva djeca riječ prepoznaju, 63,64% njih tu riječ i objašnjavaju.

Kod riječi *hapljivati* i *šćusnuti*, 72,73% djece ($N=8$) prepoznaje i objašnjava navedene riječi.

Prema dobivenim rezultatima u potpunosti se prihvaća hipoteza H_1 *Pretpostavlja se da većina djece prepoznaje i razumije značenje većine ponuđenih zadanih kajkavskih riječi na završnom mjerenju.*

11.4. Analiza razlike u razini upoznatosti i razumijevanja značenja ponuđenih kajkavskih riječi kod djece na početku i na kraju mjerenja unutar iste grupe i između dviju grupa

Kako bi se dobio uvid u moguće razlike između početnog i završnog mjerenja unutar grupe i između dvije dobne skupine djece oko prepoznavanja i mogućnosti objašnjavanja pojedine riječi, u nastavku su analizirani podatci (Tablica 11).

Tablica 11. *Analiza početnog i završnog stanja unutar grupa i između dviju grupa*

Riječi	GRUPA 1 (N= 10)				GRUPA 2 (N= 11)			
	Prepoznaje		Objašnjava		Poznaje		Objašnjava	
	Početno	Završno	Početno	Završno	Početno	Završno	Početno	Završno
<i>Žugice</i>	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00
<i>Kitje</i>	0,00	100,00	0,00	60,00	0,00	100,00	0,00	100,00
<i>Pajdaš</i>	10,00	100,00	10,00	60,00	9,09	100,00	9,09	100,00
<i>Ceker</i>	30,00	100,00	30,00	80,00	36,36	100,00	36,36	100,00
<i>Robec</i>	0,00	100,00	0,00	70,00	0,00	100,00	0,00	100,00
<i>Hiža</i>	50,00	100,00	50,00	70,00	81,82	100,00	81,82	100,00
<i>Klet</i>	0,00	100,00	0,00	60,00	0,00	100,00	0,00	100,00
<i>Rajngla</i>	0,00	80,00	0,00	70,00	36,36	100,00	36,36	100,00
<i>Štrukli</i>	60,00	90,00	60,00	80,00	100,00	100,00	63,64	100,00
<i>Kokot</i>	50,00	70,00	50,00	70,00	63,64	100,00	54,55	100,00
<i>Protuletje</i>	20,00	60,00	10,00	60,00	54,55	100,00	54,55	100,00
<i>Hapljuvati</i>	0,00	50,00	0,00	10,00	0,00	72,73	0,00	72,73
<i>Tržiti</i>	20,00	100,00	20,00	100,00	72,73	100,00	63,64	100,00
<i>Bedastoče</i>	0,00	60,00	0,00	30,00	81,82	100,00	45,45	100,00
<i>Beteg</i>	0,00	60,00	0,00	40,00	0,00	100,00	0,00	63,64
<i>Lefko</i>	40,00	60,00	20,00	50,00	81,82	100,00	81,82	100,00
<i>Fkaniti</i>	0,00	60,00	0,00	40,00	81,82	100,00	54,55	100,00
<i>Ščusnuti</i>	0,00	60,00	0,00	30,00	0,00	72,73	0,00	72,73
<i>Fkrasti</i>	40,00	100,00	40,00	80,00	90,91	100,00	90,91	100,00
<i>Popariti</i>	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00

Kad se pogledaju rezultati u Tablici 11, kod prve grupe (dob djece od 3 do 4,11) vidljivo je kako se je prepoznavanje svih riječi značajno povećalo. Polovicu riječi djeca sada prepoznaju. Ostatak riječi prepoznaju u rasponu od 50 do 90%. Što se tiče objašnjavanja riječi, samo 3 riječi sva djeca mogu i objasniti nakon prepoznavanja. Ostale riječi objašnjene su u rasponu od 30 do 80%. U 100% su prepoznate i objašnjene tri riječi: *žugice*, *tržiti* i *popariti*.

Kod druge dobne skupine djece (5 do 7 godina) uočava se kako sva djeca prepoznaju 18 do 20 riječi u 100%. Kod objašnjavanja je nešto sitnija razlika, gdje se u 100% objašnjava 17 od 20 riječi. Iako su starija djeca mogla prepoznati i objasniti većinu riječi u nešto manjem postotku i u prvom mjerenju, vidi se značajni porast nakon provedenih aktivnosti. Osobito je vidljiv porast prepoznavanja i objašnjavanja na završnom mjerenju kod riječi: *žugice*, *kitje*, *pajdaš*, *robec*, *klet*, *hapljuvati*, *beteg*, *ščusnuti* i *popariti*.

Slične rezultate po pojedinoj riječi može se uočiti i uspoređujući prvu i drugu dobnu skupinu, na početnom i na završnom mjerenju. *Hapljuvati*, *beteg* i *ščusnuti* i na početku i na kraju mjerenja bilo je izazovno prepoznati i objasniti i jednoj i drugoj dobnoj skupini.

Prema dobivenim rezultatima u potpunosti se prihvaća hipoteza H₂ Pretpostavlja se da postoji razlika u poznavanju i razumijevanju značenja svih ponuđenih kajkavskih riječi kod djece na početku mjerenja i na kraju mjerenja zbog provođenja sustavnih i planskih aktivnosti na kajkavskom narječju.

12. ZAKLJUČAK

Odgojitelj je moderator odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolske dobi. Da bi utjecao na jezično-komunikacijski i govorni razvoj djece treba razumjeti zakonitosti njegova razvoja, ali i individualnost svakog djeteta u svojoj odgojno-obrazovnoj skupini. Implementirati kajkavsko narječje u odgojno-obrazovni rad s predškolskom djecom važno je pa i obvezujuće. Da je tome tako dokazuje i provedeno istraživanje kojim se nastojalo utvrditi utječu li sustavne i planirane aktivnosti na kajkavskom narječju na prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje kajkavskih riječi kod djece predškolske dobi, a samim time i na bogaćenje kajkavskog rječnika.

Istraživanje je potvrdilo sve postavljene hipoteze te se dokazalo da se implementacijom kajkavskog narječja kroz razne sustavne i planske aktivnosti utječe na to da djeca lakše prepoznaju, razumiju, pa onda i usvajaju kajkavske riječi, a samim time i bogate svoj kajkavski rječnik. Djeca su također postala svjesnija i svog zavičajnog govora ali i standarda, pa i različitosti unutar jezika. Postala su svjesnija i svog identiteta. Sve to postiglo se na integrirani način kroz usvajanje pjesama, plesova, igri, manipulacijom i igrom sa tradicionalnim predmetima, likovnim, i dramskim izražavanjem i stvaranjem, igrama građenja i konstruiranja. Sadržaji su usvajani na njima zanimljiv, razumljiv i motivirajući način što je presudno u predškolskoj dobi.

Iz svega se može zaključiti da su odgojitelj i njegova implementacija kajkavskog narječja u odgojno-obrazovni rad s predškolskom djecom presudni jer: *“Dok se gojt bodemo zanimali za njega i školarcima predstavljali njegovu lepotu, tak bo dolgo i on živel. Najmo ga zato mi, njegovu deca, pozabiti.”* (Hranjec, 2000, str.I).

13. LITERATURA

1. Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*, Zagreb: Alfa.
2. Apel, K., Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine*. Lekenik: Ostvarenje.
3. Blažeka, Đ. (2000). Ogleđi iz komparativne nastave književnog jezika. U I. Hranjec, S. (Ur) *Kajkavsko narječje i književnost u nastavi- Zbornik radova sa stručno-znanstvenih skupova u Čakovcu 1996.-2000.* (str.301-304). Tiskara Horvat.
4. Bognar, L., Matijević, M. (2002.). *Didaktika. II. izmijenjeno izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Brozović, D. (1970). *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
6. Dragić, J. (2016). *Tradicijska kultura kao dio odgojno-obrazovnog rada*. UI. Mlinarević, V., Vonta, T. i Borovac, T.(Ur). *Rani i predškolski odgoj i obrazovanje – izazovi i perspektive: zbornik radova / 5. međunarodni stručni i znanstveni skup.* (str, 289-294). Osijek: Dječji vrtić Osijek, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
7. Frančić, A., Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2005). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
8. Govorčin, M. (2017). Motivi hrvatske kulturne tradicije kao poticaj za likovno izražavanje djece predškolske dobi“ u: *Dijete i baština*, Omiš, (str. 35). Oneumgraf.
9. Hansen, K. A., Kaufmann, R. K., Walsh, K. B. (2006). *Kurikulum za vrtiće.*, Zagreb: Korak po korak.
10. Hranjec, S. (1996). Kaj denes vu školi. U I. Hranjec, S. (Ur) *Kajkavsko narječje i književnost u nastavi- Zbornik radova sa stručno-znanstvenih skupova u Čakovcu 1996.-2000.* (str. 21-25). Tiskara Horvat.
11. Hranjec, S. (2004). Govor đaka kajkavaca, *Govor XXI* (2004). str. 57-62. Preuzeto 05.03.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/256753>

12. Jurdana, V. (2015.) *Igri, Mala zavičajna čitanka*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
13. Juričić, D. (2005). *Velika enciklopedija malih aktivnosti*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
14. Kapović, M. (2006). Dijalekti, standard i sociolingvistički aktivizam. U I. Granić J. (Ur.), *Jezik i mediji – jedan jezik : više svjetova*, HDPL, Zagreb–Split: 375–383
Preuzeto 04.03.2023. s <https://www.bib.irb.hr/209726>
15. Kapović, M. (2010), *Čiji je jezik?*. Zagreb: Algoritam.
16. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Preuzeto 01.03.2023. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57760>
17. Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*, Zagreb: Persona.
18. Miljak, A. (2009), *Življenje djece u vrtiću*, Zagreb: SM naklada.
19. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015). Zagreb Preuzeto 02.20.2023. s <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/Predskolski//Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
20. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
21. Pavličević-Franić, D. (2011). *Jezikopisnice: rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u ranojezičnome diskursu*. Zagreb: Alfa.
22. Peretić, M., Padovan, N., Kologranić Belić, N. (2015). Rana pismenost. U I. Kuváč Kraljević, J.(Ur). *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama* (str. 52-62). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Preuzeto 05.03.2023. s <file:///C:/Users/38591/Downloads/764994.probir.pdf>
23. Petrović – Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: Alinea.
24. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje.

25. Posokhova, I. (2010). *200 logopedskih igara: učimo govoriti, razumjeti i misliti*. Zagreb: Planet Zoe.
26. Rade, R. (2003). *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb: FoMa.
27. Schubert, B. (2016). *U suton kajkavskoga književnoga jezika*. Zagreb: Tiskara Zelina.
28. Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum, rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor.
29. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić : zajednica koja uči : mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*, Zagreb: Spektar media.
30. Slunjski, E. i sur. (2015). *Izvan okvira - kvalitativni iskoraci u shvaćanju i oblikovanju predškolskog kurikuluma*, Zagreb: Element
31. Starc, B. i sur. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden Marketing.
32. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju. *Govor* 26 (2), str.119-149. Preuzeto 10.03.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/244957>
33. Škarić, I. (1986), Određenje govora. *UI Govor, Vol.3. No. 2* (str. 3-16) Preuzeto 03.03.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/262787>
34. Težak S. (1996), Kajkavsko narječje u školi. U I. Hranjec, S. (Ur) *Kajkavsko narječje i književnost u nastavi - Zbornik radova sa stručno-znanstvenih skupova u Čakovcu 1996.-2000.* (str. 6-13). Tiskara Horvat.
35. UNICEF Hrvatska. *Konvencija o pravima djeteta* (2019). Pristupljeno 02.03.2023. s https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/2019-10/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
36. Vasta R., Haith M.M., Miller S.A. (1997). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
37. Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi* vol. 10, br. 18 (1/2009) (str.80-91) Pruzeto 05.03.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/63969>
38. Velički, V., Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa d.d.

14. POPIS TABLICA

Tablica 1. Uzorak ispitanika	27
Tablica 2. Prikaz rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	30
Tablica 3. Prikaz rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	31
Tablica 4. Prikaz rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	33
Tablica 5. Prikaz rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	34
Tablica 6. Program aktivnosti za prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje ponuđenih kajkavskih riječi i bogaćenje kajkavskog rječnika	37
Tablica 7. Prikaz završnih rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	38
Tablica 8. Prikaz završnih rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 3 – 4,11 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	39
Tablica 9. Prikaz završnih rezultata za prvih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	40
Tablica 10. Prikaz završnih rezultata za drugih 10 riječi u dobnoj skupini 5 - 7 o poznavanju i razumijevanju kajkavskih riječi, te ukupni postotak (%) poznavanja i razumijevanja pojedine riječi	41
Tablica 11. Analiza početnog i završnog stanja unutar grupa i između dviju grupa	42

Izjavljujem da je moj diplomski rad rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)